

KAPITEL 5

DE SJUTTIO ÅREN FÖR BABYLON

”Ty detta är vad Jehova har sagt: 'När sjuttio år har gått för Babylon skall jag vända min uppmärksamhet till er, och jag skall gentemot er befästa mitt goda ord genom att föra er tillbaka till denna plats.' ” – Jeremia 29:10, NV (2003).

ÅRTALET 607 F KR, som enligt Sällskapet Vaktornets traditionella tolkning var tidpunkten för babyloniernas förstöring av Jerusalem och dess tempel, har uppnåtts genom att de 70 åren i Jeremias profetior har adderats till 537 f Kr, det år då den judiska kvarlevan enligt Sällskapet Vaktornets datering återvände från den babyloniska exilen. Man insisterar på att dessa 70 år var en period av fullständig ödeläggelse för landet Juda och Jerusalem:

”Den här 70-årsperioden måste avse tiden mellan Judas ödeläggelse, som följde kort efter Jerusalems ödeläggelse, och de landsflyktiga judarnas återkomst till sitt hemland, vilken blev möjlig genom Cyrus påbud. Profetian medger inte att man förlägger perioden till någon annan tid. Det sägs uttryckligen att de 70 åren skulle vara en period då *Judas land var 'en förhärjad plats'*, dvs. låg öde.” (1)

Om den bibliska profetian verkligen inte tillåter någon annan förståelse av 70-årsperioden, då måste man välja mellan den tidpunkt som bestäms av denna tolkning (607 f Kr) och den som fastställs av minst 18 historiska bevislinjer (587 f Kr).

När en viss tolkning av en biblisk profetia motsäger historiska bevis, då anger detta antingen att profetian slog fel eller att tolkningen är fel. Det är sant att en viss tolkning ibland kan se mycket övertygande ut, ibland i så hög grad att ingen annan verkar vara möjlig. För en läsare kan det se ut som om den ges av Bibeln själv. I ett sådant fall kan det verka som om en sund kristen ståndpunkt är att förkasta det historiska vittnesbördet och ”bara hålla sig till vad Bibeln säger”.

Men de som intar denna ståndpunkt bortser ofta från det faktum att uppfyllelsen av en profetia inte kan påvisas *utan hänsyn till historien*, ty bara historien kan visa om, när och hur profetian uppfylldes. I själva verket kan en profetia ofta inte helt förstås förrän den har uppfyllts genom de händelser som har inträffat. Allvarliga misstag har ibland gjorts av uppriktiga bibelforskare därför att de har förkastat historiska bevis som motsäger den tillämpning eller tolkning de har gjort. Nedanstående exempel ges för att illustrera detta faktum.

Tidsprofetiorna och historien – en lärdom

De flesta kommentatorer är överens om att Daniels profetia om de ”sjuttio veckorna” (Daniel 9:24-27) hänvisar till en period på 490 år. Men åsikterna har varierat när det gäller *startpunkten* för denna period. Även om det sägs i Daniel 9:25 att ”från det att ordet utgår om att uppräta och

återuppbygga Jerusalem intill Messias, Ledaren, skall det vara sju veckor, även sextiotvå veckor” (NV 2003), har olika uppfattningar förts fram angående när och från vem detta ”ord” utgick. (2)

Om vi ”bara håller oss till Bibeln” verkar profetian peka på den persiske kungen Cyrus. I Jesaja 44:28 säger Jehova ”om Cyrus: ’Han är min herde, och allt som jag finner behag i skall han fullständigt verkställa’; också det jag sade om Jerusalem: ’Hon skall bli återuppbyggd’ och om templet: ’Du skall få din grund lagd.’ ” (NV 2003) Och vidare i kapitel 45, vers 13: ” ’Det är jag som har väckt upp en man [Cyrus] i rättfärdighet, och alla hans vägar skall jag göra raka. *Det är han som skall bygga upp min stad*, och mina landsflyktiga skall han släppa, inte för betalning och inte för mutor,’ har härarnas Jehova sagt.” (NV 2003)

Det verkar alltså klart att enligt Bibeln själv utgick ”ordet ... om att upprätta och återuppbygga Jerusalem” från Cyrus. Men denna tillämpning begränsar perioden från påbudet i Cyrus första regeringsår (Esra 1:1-4) till Messias framträdande till 483 år (”sju veckor, även sextiotvå veckor”). Om denna period sträckte sig fram till Jesu dop, som vanligen dateras till något av åren 26-29 e Kr, måste Cyrus första år som Babylons kung dateras till något av åren 458-455 f Kr i stället för till 538 f Kr, det historiskt godtagna året.

I strid med alla historiska bevis har åtskilliga kristna kommentatorer i det flydda valt denna tillämpning, och det finns fortfarande en del uttolkare som håller fast vid den. Ett populärt försvar för idén presenterades år 1913 av Martin Anstey i boken *The Romance of Biblical Chronology*. (3) Dr. E. W. Bullinger (1837-1913) accepterade samma ståndpunkt, vilket framgår av Appendix 91 (s. 131, 132) i hans *The Companion Bible*.

Resonemanget bakom denna ohistoriska ståndpunkt framgår klart av en av idéns förespråkare, George Storrs, en bibelforskare på 1800-talet som var redaktör för tidskriften *Bible Examiner*. I en artikel om de 70 årsveckorna förklarar han:

”När vi undersöker denna sak har vi ingenting att göra med världslig kronologi, eller historikernas kronologi. Bibeln måste avgöra frågan, och om världslig kronologi inte stämmer med den har vi rätt att dra slutsatsen att en sådan kronologi är falsk och inte är att lita på.” (4)

I likhet med andra uttolkare före honom försökte Storrs skära bort nästan 100 år från den persiska historien genom att hävda att ett antal persiska kungar som omnämns i den så kallade ”Ptolemaios Kanon” (*Kungakanon*) och andra historiska källor aldrig har existerat! George Storrs var säkert en ärlig och uppriktig bibelforskare, men hans (och andras) förkastande av historiska källor visade sig vara ett allvarligt misstag. (5)

Att de persiska kungar som finns omnämnda i Kungakanon verkligen har existerat har bevisats bortom allt tvivel av arkeologiska upptäckter i modern tid. (6) Detta är en lärorik illustration som visar hur nödvändigt det är att beakta de historiska bevisen när det gäller bibliska tidsprofetior. Även om Storrs och andras speciella tolkning av de 70 årsveckorna föreföll vara *mycket biblisk* och mycket övertygande, har den kullkastats av historiens fakta och kan därför inte vara korrekt.

Samma sak gäller Sällskapet Vaktornets tolkning av profetian om de 70 åren. Även om den på ytan kan verka få stöd av vissa texter i Bibeln måste den överges, eftersom den är oförenlig med historiska fakta som har säkerställts av en mängd upptäckter i modern tid.

Är det då möjligt att finna en tillämpning av de 70 åren som är i överensstämmelse med de historiska bevisen? Ja, det är det, och en noggrann undersökning av de bibeltexter som nämner de 70 åren kommer att visa att det inte finns någon verklig konflikt mellan Bibeln och den historiska forskningen på denna punkt. Som det kommer att visas nedan *är det Sällskapet Vaktornets tolkning som är i konflikt, inte bara med de historiska bevisen, utan också med Bibeln själv.*

Det finns sju bibeltexter som hänvisar till en period på 70 år och som Sällskapet Vaktornet tillämpar på en och samma period: Jeremia 25:10-12; 29:10; Daniel 9:1-2; 2 Krön. 36:20-23; Sakarja 1:7-12; 7:1-7; och Jesaja 23:15-18. Dessa texter kommer nu att granskas i kronologisk följd utom den sista, Jesaja 23:15-18, eftersom den inte kan knytas till nybabylonisk tid. (7)

A. JEREMIA 25:10-12

Den ursprungliga förutsägelsen om 70-årsperioden, som vi finner i Jeremia 25:10-12, är daterad till "Josias son Jojakims, Juda kungs, fjärde regeringsår, som var den babyloniske kungen Nebukadnessars första regeringsår". (Jeremia 25:1, *Folkbibeln [FB]*, 1998) Jojakim regerade i 11 år och efterträddes av sin son Jojakin, som regerade i 3 månader. Jojakin efterträddes i sin tur av sin farbror Sidkia. Det var i Sidkias 11:e och sista år som Jerusalem ödelades. Jeremias profetia gavs alltså 18 år före Jerusalems förstörelse:

Jeremia 25:10-12:

"Och jag skall bland dem tillintetgöra ljudet av jubel och ljudet av glädje, brudgummens röst och brudens röst, handkvarnens ljud och lampans ljus. Och hela detta land skall bli en förhärjad plats, något man häpnar över, och *dessa nationer skall tvingas tjäna Babylons kung i sjuttio år.*

'Och det skall ske, när sjuttio år har fullbordats, att jag skall avkräva Babylons kung och den nationen räkenskap för deras missgärning, ja kaldéernas land', lyder Jehovas uttalande, 'och jag skall göra det till ödsliga ödemarker till oöverskådlig tid.' " (NV 2003) (8)

Tre ting förutsägs i denna profetia:

- (1) Landet Juda skulle bli "en förhärjad plats".
- (2) "Dessa nationer" skulle "tjäna Babylons kung i sjuttio år".
- (3) När de 70 åren hade "fullbordats" skulle Gud "avkräva Babylons kung och den nationen räkenskap för deras missgärning".

Vad säger oss detta textavsnitt egentligen om de "sjuttio åren"?

A-1: Ödeläggelse eller tjänande – vilket?

Även om det förutsägs i textavsnittet att landet Juda skulle bli en förhärjad plats, bör det observeras att denna ödeläggelse inte likställs med eller förknippas med perioden på 70 år. Allt som klart och otvetydigt sägs i texten är att "dessa nationer skall tvingas tjäna Babylons kung i sjuttio år". Orden "dessa nationer" syftar tillbaka till vers 9, där det förutsägs att Nebukadnessar skulle komma mot "detta land [dvs. Juda] och mot dess invånare och mot alla dessa nationer runt omkring".

De 70 åren bör därför uppfattas som år av *tjänande* för dessa kringliggande icke-judiska nationer. Denna slutsats är så uppenbar att Sällskapet Vaktornet längst upp på sidan 826 i 1971 års stora utgåva av *New World Translation* automatiskt beskriver de 70 åren som ”70 years’ *servitude* [tjänande eller trældom] due”. (9)

Trots detta påpekar aldrig Vaktornets skribenter när de behandlar denna text att Jeremia talade om 70 år av *tjänande* och att detta tjänande gällde *de nationer som omgav Juda*. De försöker alltid skapa intrycket att de 70 åren avsåg Juda och endast Juda, och de försöker alltid beskriva de 70 åren som en period under vilken Juda var *fullständigt ödelagt, ”utan invånare”*. (10) De utgår ifrån att perioden började med förstörelsen av Jerusalem och dess tempel. Men denna tillämpning står i direkt strid med den exakta ordalydelsen i Jeremias förutsägelse, och den kan upprätthållas bara om man ignorerar vad texten faktiskt säger.

”Tjänande” bör här inte uppfattas som detsamma som ödeläggelse och landsflykt. För de nationer som omgav Juda innebar tjänandet eller trældomen först och främst *vasallskap*. (11) Även om också Juda underkuvades av Babylon, gjorde judarna gång på gång uppror och försökte kasta av sig det babyloniska oket, vilket medförde flera förödande babyloniska härjningståg och deportationer, tills landet slutligen ödelades och avfolkades efter Jerusalems förstörelse 587 f Kr. Att detta öde inte var samma sak som tjänande utan skulle komma som straff över varje nation som *vägrade att tjäna* Babylons kung hade klart och tydligt förutsagts av Jeremia i kapitel 27, verserna 7, 8 och 11:

”’Och alla nationerna skall tjäna honom och hans son och hans sonson, tills tiden kommer också för hans eget land, då många nationer och stora kungar skall göra honom till sin tjänare.’”

”’Och det skall ske att *den nation och det kungarrike som inte tjänar honom*, Nebukadnessar, Babylons kung, och den som inte lägger sin nacke under Babylons kungs ok – *med svärd och med hungersnöd och med pest skall jag vända min uppmärksamhet mot den nationen*’, lyder Jehovas uttalande. ’*tills jag har gjort slut på dem genom hans hand.*’”

”’*Men den nation som böjer sin nacke under Babylons kungs ok och tjänar honom, den nationen skall jag också låta komma till vila på sin mark*’, lyder Jehovas uttalande, ’*och den skall odla den och bo på den.*’” (NV 2003)

Av dessa verser framgår det mycket klart vad det innebar för en nation att *tjäna* Babylons kung. Det innebar att acceptera Babylons ok som vasall och därigenom bli förskonad från ödeläggelse och deportation. Tjänandet var därför *raka motsatsen till uppror, ödeläggelse, deportation och exil*. (12) Det var därför som Jeremia varnade folket för att försöka kasta av sig det babyloniska oket och uppmanade dem: ”Tjäna Babylons kung, så skall ni få leva. Varför skulle denna stad bli en förhärjad plats?” – Jeremia 27:17, NV.

De nationer som accepterade det babyloniska oket skulle alltså *tjäna* Babylons kung i 70 år. Men de nationer som *vägrade att tjäna* den babyloniske kungen skulle *ödeläggas*. Detta öde drabbade till sist Juda efter omkring 18 år av tjänande, avbrutna av upprepade uppror. De 70 år av tjänande som Jeremia förutsade uppfylldes därför inte på Juda som en nation utan endast på de nationer som underkastade sig Babylons kung. Eftersom Juda vägrade att underkasta sig, måste det få straffet för detta – ödeläggelse och exil – precis som Jeremia hade förutsagt i 25:11. De

landsflyktiga judarna måste naturligtvis också utföra olika slag av "tjänst" eller "slaveri" i Babylonien. Men detta var inte ett tjänande som vasallstat, utan ett tjänande som tillfångatagna och deporterade slavar. (13)

A-2: När skulle de 70 åren upphöra?

Förutsägelsen att "dessa nationer skall tvingas tjäna Babylons kung i sjuttio år" (Jeremia 25:11) innebar att det skulle ske en förändring när det gällde Babylons maktställning vid slutet av 70-årsperioden. Denna förändring beskrivs i vers 12 i Jeremia 25:

"Och det skall ske, när sjuttio år har fullbordats, att jag skall avkräva Babylons kung och den nationen räkenskap för deras missgärning, ja kaldéernas land,' lyder Jehovas uttalande, 'och jag skall göra det till ödsliga ödemarker till oöverskådlig tid.'" (NV 2003)

Alla historiker, och även Sällskapet Vaktornet, är överens om att det nybabyloniska imperiet krossades 539 f Kr. Den 12 oktober (jul. kal.) det året erövrades staden Babylon av den persiske kungen Cyrus. Belsassar, kung Nabonids son, dödades enligt Daniels bok, kapitel 5, vers 30. Nabonid själv blev tagen till fånga och deporterades till provinsen Carmania i östra Persien, där han enligt Berossos fick tillbringa resten av sitt liv som ståthållare över denna provins. (14)

Det är då Jehova skulle "avkräva Babylons kung och den nationen räkenskap för deras missgärning, ja kaldéernas land" var därför 539 f Kr. Vid den tiden hade de 70 åren "fullbordats" enligt Jeremias profetia. Den persiska erövringen av Babylonien år 539 f Kr satte definitivt punkt för den babyloniska överhögheten över de nationer som hade tjänat som dess vasaller fram till det året. Efter det året var det omöjligt att "tjäna Babylons kung" i någon som helst bemärkelse, varken som vasaller eller som landsflyktiga fångar i Babylonien. Från det året och framåt måste dessa folk tjäna, inte Babylons kung, utan Persiens kung. (15) De 70 åren av tjänande upphörde alltså definitivt år 539 f Kr, *inte senare*.

Lägg därför märke till att Jeremias profetia är klart oförenlig med uppfattningen att de 70 åren hade avseende på *Judas och Jerusalems ödeläggelse*. Varför? Därför att denna ödeläggelse inte upphörde 539 f Kr utan senare, när en kvarleva av de landsflyktiga judarna återvände till Juda som en följd av Cyrus påbud. (Esra 1:1 – 3:1) Enligt Sällskapet Vaktornet ägde detta rum *två år efter* Babylons fall, eller år 537 f Kr. Det året, hävdar de, slutade de 70 åren. Men *hur* kunde Jehova "avkräva *Babylons kung och den nationen räkenskap* för deras missgärning" år 537 f Kr, två år *efter* kungens avsättning och Babylons fall? Någon lösning på denna motsägelse har aldrig presenterats i Sällskapet Vaktornets publikationer.

A-3: Den historiska bakgrunden till 70-årsprofetian

Om de 70 åren slutade år 539 f Kr, när började de då? Det är tydligt att de inte kan räknas från det år då Jerusalem ödelades. Perioden från den fastställda tidpunkten för denna händelse, 587 f Kr, och fram till 539 f Kr var bara 48 år. Men eftersom det har visats ovan att de 70 åren avsåg tiden då nationerna skulle *tjäna Babylon*, inte tiden för Jerusalems ödeläggelse, så är den fråga som måste ställas: När började perioden för nationernas *tjänst som vasaller* under Babylon?

Först och främst är det viktigt att klargöra den historiska bakgrunden till varför denna profetia gavs. Som tidigare har påpekats gavs den i ”Jojakims, Juda kungs, fjärde regeringsår” (Jeremia 25:1), vilket var 18 år innan Jerusalem och dess tempel förstördes, dvs. 605 f Kr.

Detta år inträffade en mycket viktig händelse som fick ödesdigra konsekvenser för Juda och dess grannländer. Det var nämligen året för *striden vid Karkemish* (vid floden Euftrat i norra Syrien), då Nebukadnessar vann en avgörande seger över farao Neko och hans militära styrkor. Denna viktiga seger öppnade vägen för den babyloniske kungen till områdena i väster, Syrien och Palestina, vilka under fyra år (609-605 f Kr) hade kontrollerats av Egypten. Denna strid finns också omnämnd och daterad i Jeremia 46:2:

”Till Egypten, angående farao Nekos, Egyptens kungs, militärstyrka, som stod vid floden Euftrat vid Karkemish och som Nebukadnessar, Babylons kung, besegrade *under Jehojakims, Josias sons, Judas kungs, fjärde år.*” (NV)

Profetian om de 70 åren gavs alltså vid en avgörande tidpunkt. Kunde det ha varit så att Juda och dess grannländer gjordes till vasaller och började tjäna Babylons kung det året? Historien visar att Juda och de omgivande nationerna *började underordnas den babyloniska kungen mycket snart efter striden vid Karkemish, under Jojakims 4:e år och därefter.*

År 1956 publicerades professor D. J. Wisemans översättning av den babyloniska krönikan *B.M. 21946*, som täcker perioden från Nabopolassars 21:a och sista år och fram till det tionde året av hans son och efterträdare, Nebukadnessar. **(16)** Denna lertavla börjar med en kort beskrivning av striden vid Karkemish och de påföljande händelserna. Den inledande delen citeras här i sin helhet på grund av dess betydelse för vår undersökning: **(17)**

”[Det tjugoförsta året]: Akkads kung stannade hemma (medan) Nebukadnessar (II), hans äldste son (och) kronprinsen, mönstrade [Akkads armé]. Han satte sig i spetsen för armén och marscherade till Karkemish, som ligger vid stranden av Euftrat. Han överkorsade floden [för att möta den egyptiska hären], som låg lägrad vid Karkemish. [. . .] De drabbade samman i strid. Den egyptiska hären slog till reträtt inför honom. Han tillfogade dem ett [nederlag] och besegrade dem fullständigt. I distriktet Hamat lyckades Akkads armé hinna ifatt resten av den [egyptiska] armén [som] lyckats fly [från] nederlaget och som inte hade besegrats. De (Akkads armé) tillfogade dem ett nederlag (så att inte) en enda (egyptisk) man [återvände] hem. Vid samma tid erövrade Nebukadnessar (II) hela Ha[ma].” **(18)**

”I tjuuguett år regerade Nabopolassar i Babylon. På åttonde dagen i månaden Ab dog han. I månaden Elul återkom Nebukadnessar (II) till Babylon, och på första dagen i månaden Elul besteg han den kungliga tronen i Babylon.” **(19)**

”I (sitt) tillträdesår återvände Nebukadnessar (II) till Hattu. Fram till månaden Shebat marscherade han omkring segerrikt i Hattu. I månaden Shebat tog han med sig det väldiga bytet från Hattu till Babylon.”

”Nebukadnessars (II) första år: I månaden Sivan mönstrade han sin armé och marscherade till Hattu. Fram till månaden Kislev tågade han omkring segerrikt i Hattu. *Alla Hattus kungar kom inför honom och han tog emot deras väldiga tribut.*”

Nebukadnessar II (604–562 f Kr)

Det enda porträttet av Nebukadnessar II som existerar finns på denna kamé, som förvaras i Berlinmuseet. Det graverades troligen av en grek som var i tjänst hos den store kungen. Den omgivande kilskriftstexten lyder: "Till Marduk hans herre, Nebukadnessar, Babylons kung, för hans liv gjordes detta." Kamén med bilden, som har inventarienummer VA 1628, används här med tillstånd av Vorderasiatisches Museum i Berlin.

De vittgående konsekvenserna av Egyptens nederlag vid Karkemish framgår mycket tydligt av krönikan. Omedelbart efter segern på sommaren 605 f Kr började Nebukadnessar, med Ribla i Hamat i Syrien som militärbas, överta de områden i väster som hade varit vasaller under Egypten.

Den fruktansvärda förintelsen av hela den egyptiska armén vid Karkemish och i Hamat banade vägen för en snabb babylonisk ockupation av hela regionen, och armén tycks inte ha mött mycket motstånd. Mitt under denna segerrika kampanj fick Nebukadnessar veta att hans far Nabopolassar hade dött. Han måste därför snabbt återvända till Babylon för att säkra tronen. Tydligt lämnade han kvar en del av sin armé i Hattu för att fortsätta operationerna där.

Enligt D. J. Wiseman var *Hattu* vid denna tid en geografisk term som betecknade ungefär Syrien och Libanon. Men som dr. J. D. Hawkins påpekar i *Reallexikon der Assyriologie* inbegrep den ”i vidare mening” även Palestina och Fenicien. (20)

Juda och de kringliggande nationerna

Efter sitt trontillträde i Babylon (den 7 september 605) återvände Nebukadnessar snabbt till Hattu, där han ”marscherade omkring segerrikt” fram till månaden Shabatu (den 11:e månaden,

som motsvarade februari 604 f Kr). Tydligt hade de flesta nationer i väster redan vid denna tid underordnats babylonisk kontroll, och han kunde därför föra med sig en omfattande tribut till Babylon vilken också, som vi strax skall se, inbegrep fångar från Juda och kringliggande länder.

Tidigt under sitt första regeringsår (i juni 604 f Kr) ledde Nebukadnessar ytterligare en kampanj till Hattu för att skärpa kontrollen över de erövrade områdena. Liknande kampanjer upprepades sedan enligt krönikan under de följande åren. Det framgår klart att nationerna i Hattu blev vasaller under Babylon mycket snart efter slaget vid Karkemish. De 70 åren av tjänande hade alltså redan nu börjat för dessa nationer.

A-4: Den babyloniska ockupationen av Hattu och Daniel 1:1-6

Nebukadnessar lade inte bara ett antal av de nationer som omgav Juda under sitt välde år 605 f Kr, utan samma år belägrade han också Jerusalem och förde ett antal judiska fångar till Babylon. Detta framgår klart av Dan. 1:1-6.

Enligt Dan. 1:1 inträffade denna händelse i ”kung Jojakims *tredje* regeringsår”. Ändå måste denna belägring och deportation ha inträffat *efter* slaget vid Karkemish, som Jeremia placerar i Jojakims ”*fjärde* regeringsår”. (Jer. 46:2) Denna skenbara motsägelse har orsakat en hel del diskussioner, och olika lösningar har lagts fram för att komma tillrätta med svårigheten. Men om de olika metoder som användes i Juda och Babylon för att räkna regeringsåren tas i beaktande (se not 19 ovan), kan svårigheten förklaras på ett enkelt sätt. Daniel och hans tre medfångar, som bodde i Babylon och var verksamma som ämbetsmän vid hovet, hade helt naturligt anpassat sig till det babyloniska systemet med tillträdesår och daterade händelser i enlighet med detta även när de refererade till de judiska kungarnas regeringar. Enligt detta system blir Jojakims fjärde år hans *tredje*, precis som Daniel 1:1 säger.

Dan. 1:1, 2 berättar att vid denna tidpunkt ”kom Nebukadnessar, kungen i Babel, mot Jerusalem och belägrade det. Och Herren gav Jojakim, kungen i Juda, i hans hand” (*FB*). Detta innebar inte nödvändigtvis att staden vid detta tillfälle intogs och att Jojakim fördes som fånge till Babylon. Att bli given i någons hand kan helt enkelt innebära att bli tvingad till underkastelse. (Jämför t ex Domarboken 3:10 och Jeremia 27:6, 7.) Texten och sammanhanget tyder på att Jojakim *kapitulerade* och *som vasall* måste betala tribut till den babyloniske kungen. Enligt vers 2 betalade han en tribut till Nebukadnessar i form av ”en del av kärnen i Guds tempel”. Och enligt 1 Kon. 24:1 fortsatte han som vasall i tre år, men gjorde sedan uppror mot Nebukadnessar.

Eftersom detta klart visar att Judas och de kringliggande nationernas tjänande under Babylon började tidigt under Jojakims regering har Sällskapet Vaktornet fört fram en rad argument *mot* en sådan naturlig och direkt läsning av texten i Dan. 1:1. Så hävdar man t ex att Jojakims ”tredje år” inte betyder hans tredje *regeringsår*, utan *hans tredje år som vasall* under Nebukadnessar, vilket påstås ha varit Jojakims *elfte och sista* regeringsår (vilket delvis överlappade det *sjunde* året av Nebukadnessars regering, eller hans *åttonde* år enligt systemet utan tillträdesår).

Men denna förklaring står i direkt strid med Daniel 2:1, som visar att Daniel befann sig vid Nebukadnessars hov och tolkade hans dröm om bildstoden redan i dennes ”*andra* regeringsår”. Om Daniel fördes till Babylon i Nebukadnessars *sjunde* regeringsår, hur kunde han då vara där och tolka hans drömmar i hans *andra* regeringsår? Även denna text måste därför ändras till att

betyda något annat än vad den klart och tydligt säger. Två olika förklaringar har förts fram under årens lopp. Den senaste är att Daniel i denna vers inte räknar Nebukadnessars regeringsår från början av hans regering utan från hans 18:e år då han lät ödelägga Jerusalem! Nebukadnessars 2:a år skall då tolkas som hans 19:e år (eller det 20:e året enligt systemet utan tillträdesår)!

Återigen finner vi alltså att den tillämpning Sällskapet Vaktornet gör av de 70 åren kommer i konflikt med Bibeln, denna gång med Daniel 1:1, 2 och 2:1. För att kunna hålla fast vid sin teori om de 70 åren tvingas Sällskapet Vaktornet *förkasta* den enklaste och naturligaste förståelsen av dessa texter. (21)

Att en del judiska fångar hade förts till Babylon redan i Nebukadnessars tillträdesår bekräftas också av *Berosos* i hans babyloniska historia, som skrevs på 200-talet f Kr. Hans beskrivning av händelserna under Nebukadnessars tillträdesår lyder på följande sätt:

”Nabopalassaros, hans [Nebukadnessars] far, hörde att den ståthållare som hade satts över Egypten, Coele-Syrien och Fenicien hade blivit en rebell. Då han inte längre själv orkade med uppgiften, anförtrodde han en del av sin armé åt sin son Nabouchodonosoros, som fortfarande var i sina bästa år, och sände honom mot rebellen. Nabouchodonosoros ställde upp sin här i stridsordning och anföll rebellen. Han besegrade honom och lade åter landet under babyloniernas valde. Just vid den tiden blev hans far, Nabopalassaros, sjuk och dog i babyloniernas stad efter att ha varit kung i tjuugoett år.

Nabouchodonosoros fick kort därefter vetskap om sin faders död. Efter att ha ordnat förhållandena i Egypten och i det övriga området, befallde han några av sina vänner att *föra de judiska, feniciska, syriska och egyptiska fångarna tillsammans med huvuddelen av armén och det övriga bytet till Babylonien*. Själv begav han sig av med några få kamrater och nådde Babylon genom att fara tvärs genom öknen.” (22)

Berosos stöder alltså uppgiften i Daniel 1:1-4 att judiska fångar fördes till Babylon redan i Nebukadnessars tillträdesår. Denna bekräftelse av kapitel 1 i Daniel är viktig därför att Berosos, som visades i kapitel 3, hämtade sina upplysningar från de babyloniska krönikorna, eller källor som stod nära dessa dokument, och som ursprungligen hade skrivits under den nybabyloniska perioden. (23)

A-5: Tjänandet enligt Jeremia, kapitlen 27, 28 och 35

Att tjänandet för ”dessa nationer” (Jer. 25:11) började långt före Jerusalems förstörelse 587 f Kr framgår också klart i Jeremia, kapitlen 27, 28 och 35.

Som tidigare påpekats uppmanade Jeremia i kapitel 27 kung Sidkia att inte göra uppror utan böja sin nacke ”under Babylons kungs ok och tjäna honom”. Sammanhanget visar att detta inträffade i Sidkias 4:e år, dvs. 595/94 f Kr. (24) Bakgrunden till detta ”ord ... från Jehova” var, enligt vers 3, att budbärare hade kommit till Sidkia från Edom, Moab, Ammon, Tyrus och Sidon, tydligen i ett försök att försäkra sig om hans medverkan i ett omfattande uppror i syfte att kasta av sig det babyloniska oket. Alla dessa nationer var alltså i likhet med Juda *vasaller* under Babylon vid denna tid.

Dessa revoltplaner väckte ogrundade förhoppningar hos folket, och profeten Hananja förutsade till och med att det babyloniska oket skulle vara sönderbrutet inom två år:

”Detta är vad härarnas Jehova, Israels Gud, har sagt: ’Jag skall bryta sönder Babylons kungs ok. Innan två hela år har gått för jag tillbaka till denna plats alla de redskap som hör till Jehovas hus och som Nebukadnessar, Babylons kung, tog från denna plats för att föra dem till Babylon.’” – Jeremia 28:2, 3, *NV 2003*. (25)

Denna profetia förutsatte naturligtvis att det babyloniska oket redan vilade på nationernas ”nacke”. Det var därför Hananja kunde ta oket från Jeremias nacke, bryta sönder det och säga: ”Detta är vad Jehova har sagt: ’Just så skall jag innan två hela år har gått bryta sönder Nebukadnessars, Babylons kungs, ok och ta det från alla nationernas nacke.’” (Jer. 28:10, 11) I Sidkias 4:e år låg alltså det babyloniska oket på ”alla nationernas nacke”. Tjänandet var en bister verklighet för ”alla dessa nationer” vid denna tid och hade av allt att döma redan varit det under ett antal år.

Den babyloniska invasionen av Juda kort efter slaget vid Karkemish återspeglas också i Jeremias 35:e kapitel, som är daterat till ”Jojakims, Josias sons, Juda kungs, tid” (vers 1). Rekabiterna, som normalt bodde i tält i lydnad för sin förfader Jonadabs, Rekabs sons, befallning, bodde vid denna tid i Jerusalem. Varför? De förklarade för Jeremia:

”Men det hände sig, när Nebukadnessar, Babylons kung, drog upp mot landet, att vi sade: ’Kom, och låt oss gå in i Jerusalem på grund av kaldéernas militärstyrka och på grund av araméernas militärstyrka, och låt oss bo i Jerusalem.’” – Jeremia 35:11, *NV*.

Vid någon tidpunkt tidigare under Jojakims regering hade alltså enligt rekabiterna den babyloniska armén invaderat Judas territorium och tvingat rekabiterna att söka skydd innanför Jerusalems murar. Antingen var detta den invasion som beskrivs i Daniel 1:1, 2 eller också den som ägde rum följande år, då enligt den babyloniska krönikan ”alla Hattus kungar” betalade sin tribut till den babyloniske kungen som tecken på sitt vasallskap.

Att Juda blev vasall under Babylon tidigt under Jojakims regering förklaras rakt på sak i 2 Kon. 24:1, där det sägs att ”I hans [Jojakims] dagar drog Nebukadnessar, Babylons kung, upp, och Jehojakim blev hans tjänare i tre år. Men han avföll och gjorde uppror mot honom.” (*NV*) Detta avfall gjorde att Jehova då sände ”mot honom rövarskaror av kaldéer och rövarskaror av araméer och rövarskaror av Ammons söner [dessa nationer var nu tydligen också under Babylons kungs kontroll]. Han sände dem mot Juda för att tillintetgöra det”. (Vers 2, *NV*)

Det har visats ovan att Jeremias förutsägelse om de 70 åren i Jer. 25:11, 12 inte avsåg en period av fullständig ödeläggelse för Jerusalem, utan hade avseende på en period av *tjänande*, inte för Juda utan för ”dessa nationer”, dvs. de nationer som omgav Juda.

Det visades också att både Bibeln och utombibliska historiska källor som den babyloniska krönikan och Berossos samstämmigt vittnar om att dessa nationers tjänande började långt före Jerusalems förstörelse år 587 f Kr. Den babyloniska krönikan B.M. 21946 visar att Nebukadnessar började erövra områdena i väster omedelbart efter slaget vid Karkemish år 605 f Kr. Daniel 1:1-6 berättar att Nebukadnessar samma år belägrade Jerusalem och förde ett antal judiska fångar till Babylon. Berossos bekräftar Daniels uppgift om denna första deportation (som antagligen var ganska liten). Kapitlen 27, 28 och 35 i Jeremias bok visar att Juda och de angränsande nationerna

blev vasaller under Babylon redan under Jojakims regering, och detta framgår också tydligt i 2 Kungaboken 24:1, 2. Både för Juda och ett antal av de kringliggande nationerna började tjänandet tydligen samma år som Jeremia uttalade sin profetia, dvs. år 605 f Kr.

Den tillämpning Sällskapet Vaktornet har gjort av de 70 åren står å andra sidan i direkt strid med Jeremias profetia. De tillämpar dem enbart på Juda och ignorerar det faktum att Jeremias profetia gällde *många nationers tjänande under Babylons kung*, inte 70 år av ödeläggelse ("utan invånare") för Jerusalem och Juda.

Vi skall finna att även nästa text som handlar om de 70 åren står i direkt strid med Sällskapet Vaktornets tolkning.

B. JEREMIA 29:10

Jeremias andra hänvisning till de 70 åren förekommer i ett brev som han sände från Jerusalem till de judar som hade deporterats till Babylon, inte bara till dem som enligt Daniels 1:a kapitel hade förts dit under den första deportationen år 605 f Kr, utan också till dem "som Nebukadnessar hade fört i landsflykt från Jerusalem till Babylon, sedan *kung Jekonja* [= Jojakin; jfr. 2 Kon. 24:10-15] *och änkedrottningen och hovfunktionärerna, Judas och Jerusalems furstar och hantverkarna och bålverksbyggarna hade dragit bort från Jerusalem.*" – Jeremia 29:1, 2, *NV 2003*.

Detta skulle datera denna profetia till Sidkias regering (vers 3) och troligen till ungefär samma tidpunkt som det föregående kapitlet, dvs. till Sidkias 4:e år, 595/94 f Kr. – Jeremia 28:1.

Bakgrundsituationen var tydligen densamma i båda kapitlen: De omfattande revoltplanerna som hade väckt förhoppningar om snar befrielse från det babyloniska oket både i Juda och i de kringliggande länderna nådde också fångarna i Babylon. Även där, liksom i Juda, trädde falska profeter upp bland judarna i Babylon och utlovade befrielse inom kort. (Jeremia 29:8, 9) Detta var skälet till att Jeremia vid just denna tidpunkt, *åtskilliga år före Jerusalems förstörelse*, sände ett brev till de judiska fångarna i Babylon och påminde dem om profetian om de 70 åren:

Jeremia 29:8-10:

"Ty detta är vad härarnas Jehova, Israels Gud, har sagt: "Låt inte era profeter, som är mitt ibland er, och era spåmän bedra er, och lyssna inte till de drömmar de drömmer. Ty 'lögn är vad de profeterar för er i mitt namn. Jag har inte sänt dem', lyder Jehovas uttalande." "

"Ty detta är vad Jehova har sagt: '*När sjuttio år har gått för Babylon* skall jag vända min uppmärksamhet till er, och jag skall gentemot er befästa mitt goda ord genom att föra er tillbaka till denna plats.' " (*NV 2003*)

Detta uttalande förutsätter klart att de 70 åren "för Babylon" redan hade börjat och pågått en tid. Om perioden inte redan pågick, varför förknippade Jeremia den med fångarnas vistelse i Babylon? Varför nämnde han då perioden över huvud taget? Lägga märke till att Jeremia inte uppmanade fångarna att vänta tills de 70 åren skulle *börja*, utan att vänta tills perioden *hade löpt till ända*. Eftersom Jeremia sände sitt budskap till

Följande exempel är hämtade från några av de mer kända engelska översättningarna:

Revised Version (1885): "När sjuttio år är fullbordade *för* Babylon."

Rotherham's *The Emphasized Bible* (3rd uppl., 1897): "Att så snart som det har uppfyllts *åt* Babylon sjuttio år."

American Standard Version (1901): "Sedan sjuttio år har fullbordats *för* Babylon."

New American Standard Version (1973): "När sjuttio år har fullbordats *för* Babylon."

New International Version (1978): "När sjuttio år har fullbordats *för* Babylon."

The New Jerusalem Bible (1985): "När de sjuttio år som tillmätts *åt* Babylon är över."

Andra översättningar ger uttryck åt samma tanke men med andra ord:

Smith-Goodspeed's *The Complete Bible* (1931): "Så snart som Babylon har fullgjort 70 år."

Byington's *The Bible in Living English* (1972): "Så snart som Babylon har haft fulla sjuttio år."

The Anchor Bible (John Bright: *Jeremiah*, 2:a uppl. 1986): "Först när Babylons sjuttio år har fullbordats."

Tanakh. The Holy Scriptures (The Jewish Publication Society, 1988): "När Babylons sjuttio år är över."

The Revised English Bible (1989): "När fulla sjuttio år har gått fram över Babylon."

Den gamla Svenska Kyrkobibeln från 1917 har visserligen "i Babel" i Jeremia 29:10, men de senare moderna svenska översättningarna har "för Babel (Babylonien)":

Svenska Folkbibeln (1998): "När sjuttio år har gått till ända för Babel."

Bibeln. Bibelkommissionens översättning (Bibel 2000): "Först när sjuttio år har gått för Babylonien".

Alla dessa översättningar uttrycker samma tanke, nämligen att de 70 åren har avseende på *den babyloniska överhögheten*, inte på den judiska fångenskapen eller på den ödeläggelse som följde på Jerusalems förstörelse år 587 f Kr.

Att detta är den hebreiska textens innebörd bekräftas av det faktum att den stämmer med Jeremias profetia i Jeremia 25:11 om de 70 åren av *tjänande* under Babylon. Så länge Babylons kung innehade överhögheten, måste de övriga nationerna tjäna honom.

Sällskapet Vaktornets *New World Translation* (NWT) på engelska (och på många andra språk, utom den danska från 1993 och den svenska från 2003, som båda har "för Babylon") är inte den enda översättning som återger prepositionen *ל* med "at" ("i") i Jeremia 29:10. Även några andra

översättningar använder prepositionen "at" i denna text. Den bäst kända är *King James Version* (KJV), som ursprungligen kom ut 1611 och som under mer än 300 år förblev den auktoriserade översättningen (*the Authorized Version*, AV) för många av de protestantiska kyrkorna. Under tidens lopp har denna översättning fått en egen auktoritet och helighet. Detta återspeglas också i några moderna revideringar av KJV. Ett exempel är *New King James Version* (NKJV), som gavs ut 1982. Även om språket har moderniserats, har utgivarna strävat efter att bevara texten i den gamla ärevördiga KJV så långt som möjligt. De språkliga framsteg som har gjorts under de senaste två århundradena, särskilt genom upptäckten av otaliga forntida handskrifter till Bibeln, återspeglas i bästa fall i fotnoterna, inte i den löpande texten. Att denna mycket konservativa översättning behåller prepositionen "at" i Jeremia 29:10 är därför inget att förundras över.

Det är emellertid intressant att notera att mindre traditionsbundna revideringar av KJV, som till exempel RV, ASV och RSV, har ersatt "at" med "for" i Jeremia 29:10, vilket framgår av de citat som getts ovan. Och den senaste revideringen av detta slag, *New Revised Standard Version* från 1990, har ersatt KJVs "sjuttio år ... i Babylon" med "Babylons sjuttio år". (27)

Varför har dessa och många andra moderna översättningar förkastat översättningen "i Babylon" i Jeremia 29:10 och ersatt den med "för Babylon" eller någon parafra som förmedlar samma idé?

B-2: Vad hebraister säger

Moderna specialister på bibelhebreiska är i stort sett överens om att den lokativa eller rumsliga betydelsen av *l* är högst osannolik, för att inte säga omöjlig, i Jeremia 29:10. Dr Tor Magnus Amble vid universitetet i Oslo säger t ex:

"Prepositionen *l* betyder 'till', 'för' ('i riktning mot' eller 'med avseende på'). *Bortsett från i några få fasta uttryck har den knappast lokativ [rumslig] betydelse, och i varje fall inte här.* Mycket ofta inleder den ett indirekt objekt ('med avseende på', som motsvarar ett grekiskt dativ). Så har också översättarna av LXX förstått det, som du mycket riktigt påpekar. Därför måste också översättningen bli: sjuttio år 'för Babel'." – Brev från Amble daterat 23 november 1990. (Kursiverat här.)

Den svenske hebraisten och bibelöversättaren dr Seth Erlandsson skriver lika eftertryckligt:

"*Den rumsliga betydelsen är omöjlig i Jer. 29:10.* Inte heller LXX har 'i Babylon' utan dativ; följaktligen 'för Babylon'." – Brev från Erlandsson daterat 23 december 1990. (Kursiverat här.)

Det skulle vara lätt att citera många andra liknande uttalanden av moderna hebraister, men det kan räcka att här citera professor Ernst Jenni i Basel i Schweiz. Denne ledande auktoritet på de hebreiska prepositionerna (se not 26 ovan) säger:

"Översättningen i alla moderna kommentarer och översättningar är 'för Babel' (Babel som världsmakt, inte som stad eller land); detta framgår klart både av språket och av sammanhanget. När det gäller den 'lokala betydelsen' måste en skillnad göras mellan var? ('i, vid') och vart? (lokalangivande, 'till, mot'). Den grundläggande betydelsen av *l* är 'med avseende på', och med en efterföljande lokalspecifikation kan den uppfattas som lokal eller lokalangivande *bara i vissa adverbiala uttryck* (t ex 4 Mos. 11.10 [Clines DCH IV, 481b] 'vid ingången', jfr *Lamed* s. 256, 260, rubrik 8151).

Om översättningarna: LXX har med *babylōni* otvetydigt ett dativ ('för Babylon'). Bara Vulgata har förvisso *in Babylone*, 'i Babylon', därför King James översättning 'i Babylon', och därför troligen också New World Translation." – Brev från Ernst Jenni daterat 1 oktober 2003. (Kursiverat här.)

Eftersom Jeremia alltså bokstavligen talar om 70 år "för Babylon" är det tydligt att de inte kan avse den period då Jerusalem och dess tempel skulle ligga öde, inte heller längden av den judiska fångenskapen i Babylon. Det som avses är i stället, precis som i Jeremia 25:10-12, *perioden för den babyloniska överhögheten*. Det är också den slutsats som forskare som noggrant har studerat texten har kommit fram till. Några typiska kommentarer citeras i nedanstående ruta.

De 70 åren "för Babylon"

"Innebörden i det hebreiska originalet skulle rentav kunna översättas på följande sätt: 'Sedan sjuttio år av Babylons (styre) har fullbordats, etc.' De sjuttio år som anges här syftar uppenbarligen på Babylon och *inte* på judarna eller deras fångenskap. De betyder sjuttio år av babyloniskt styre, vars slut skulle innebära fångarnas befrielse." – Dr Avigdor Orr, "The seventy years of Babylon," *Vetus Testamentum*, vol. VI (1956), s. 305.

"Det är lämpligt att börja med textavsnitten i Jeremia och med Orr observera att hänvisningarna i Jer. 25:11-12 och 29:10 – vare sig de ursprungligen tillhörde dessa textavsnitt eller inte – avser en period av babyloniskt styre och inte en period på sjuttio år av faktisk fångenskap." – Dr Peter R. Ackroyd, "Two Old Testament historical problems of the early Persian period," *Journal of Near Eastern Studies*, vol. XVII (1958), s. 23.

"Det måste förvisso betonas att de sjuttio åren i första hand avser tiden för det babyloniska världsherraväldet och inte tiden för exilen, som så ofta slarvigt antas. Som en uppskattning av den babyloniska dominansen i det forntida Främre Orienten var det en anmärkningsvärt exakt siffra, ty från slaget vid Karkemish (605) till Babylons fall för Cyrus (539) var det sextisex år." – Professor Norman K. Gottwald, *All the Kingdoms of the Earth* (New York, Evanston, London: Harper & Row, Publishers, 1964), s. 265, 266.

"Det har ofta påpekats att den textmässigt invändningsfria versen med dess sjuttio år inte har exilens längd i åtanke utan snarare längden av det babyloniska herraväldet, som från dess början fram till den persiska erövringen av Babylon kan beräknas till omkring sju årtionden." – Dr Otto Plöger, *Aus der Spätzeit des Alten Testaments* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1971), s. 68. (Översatt från tyska.)

"De 70 åren här [Jer. 25:11] och i 29:10 hänvisar inte till längden av den judiska exilen eller till 'Jerusalems ödeläggelser' utan till Babylons tid som världsmakt (Duhm). Kimhi säger att Cyrus angrep Babylon efter 70 år av babyloniskt välde." – Professor Jack R. Lundbom, *Jeremiah 21–36. Anchor Bible 21B* (New York: Doubleday, 2004), s. 249, 250. Lundbom är en internationellt respekterad auktoritet på Jeremias bok. Hans kommentar till Jeremia (i tre tjocka volymer!) är den mest omfattande och detaljerade kommentaren till denna bibelbok som publicerats i modern tid, ett arbete på sammanlagt 2262 sidor.

Jeremia 25:10-12 och 29:10 innehåller *profetian* om de 70 åren. De två texter som nedan skall behandlas, Daniel 9:2 och 2 Krönikeboken 36:20, 21, är bara *korta hänvisningar* till Jeremias profetia. Ingen av dessa två texter innehåller någon grundlig diskussion av profetian eller ger någon detaljerad tillämpning av perioden. Varje försök att finna en tillämpning av perioden måste därför *utgå från profetian*, inte från de korta hänvisningarna till den. Det är bara profetian som ger några detaljerade upplysningar om de 70 åren: Att de hade avseende på ”dessa nationer”, att de skulle utgöra en period av *tjänande* för dessa nationer, att de skulle motsvara perioden av babylonisk överhöghet, och att denna period skulle fullbordas när den babyloniske kungen blev straffad. Sådana detaljerade upplysningar saknas i de senare hänvisningar till profetian av Daniel och Esra. Diskussionen av dessa hänvisningar måste därför hela tiden ske i ljuset av vad profetian faktiskt handlar om.

C. DANIEL 9:1-2

Det babyloniska herraväldet bröts definitivt när den persiske kungen Cyrus arméer intog Babylon på natten mellan den 12:e och 13:e oktober 539 f Kr (juliansk kalender). Tidigare under samma natt hade Belsassar, Nabonids son och ställföreträdare på tronen, fått veta att Babylons dagar var räknade. I sin tolkning av den mirakulösa handskriften på väggen sade Daniel till honom att ”Gud har räknat ditt kungarikes dagar och gjort slut på det”. Samma natt dödades Belsassar och riket gavs åt ”medern Darius”. (Daniel 5:26-31, *NV*) Detta plötsliga sammanbrott av det babyloniska imperiet fick Daniel att rikta uppmärksamheten på Jeremias profetia om de 70 åren. Han berättar:

”Under Darius, Ahasveros sons, första år – han som var av medisk härkomst och som hade gjorts till kung över kaldéernas rike – under första året av hans regering urskilde jag, Daniel, i böckerna det antal år som enligt Jehovas ord, som hade kommit till profeten Jeremia, skulle fullbordas i fråga om Jerusalems öde tillstånd, nämligen sjuttio år.” – Daniel 9:1-2, *NV*.

Det är inte orimligt att tänka sig att de ”böcker” som Daniel rådfrågade kan ha varit en samling rullar som innehöll Jeremias profetior. Men de källor han rådfrågade kan lika gärna ha varit begränsade till de brev som Jeremia hade skickat till fångarna i Babylon 56 år tidigare (Jeremia 29:1-32), av vilka det första innehöll profetian om de 70 åren ”för Babylon”. (28) Utan tvivel var åtminstone dessa brev tillgängliga för honom. I själva verket är innehållet i Daniel 9, och särskilt Daniels bön som återges i verserna 4-19, nära besläktat med innehållet i Jeremias första brev till de judiska fångarna (Jeremia 29:4-23), vilket dr Gerald H. Wilson har visat i detalj. (29)

C-1: Förstod Daniel profetian om de 70 åren?

När Daniel förklarar att han i Jeremias skrifter ”urskilde” profetian om de 70 åren, betyder detta att han ”förstod” (*KJV, RV, ASV*) profetians mening och insåg att perioden nu hade slutat? Eller säger han bara att han ”kom att lägga märke till” (*FB*) eller ”uppmärksammade” (*Bibel 2000*) de 70 åren som Jeremia nämner och ”försökte förstå” (*NAB*) dem? Det hebreiska verb som används här, *bîn*, kan ha alla dessa betydelseskiftningar. Men om Daniel hade några svårigheter med att förstå betydelsen av denna 70-årsperiod kunde man förvänta att den bön han bad som ett resultat av sin läsning skulle innehålla en vädjan om förståelse av förutsägelsen. Men inte en enda gång i sin långa bön nämner Daniel de 70 åren. I stället läggs hela tonvikten i hans bön på de judiska fångarna och de villkor som ställs i Jeremias brev för att de skall få återvända till Jerusalem. (30)

Den logiska slutsatsen verkar därför vara att Daniel inte hade några svårigheter med att förstå profetian om de 70 åren. Som en hebreiskspråkig jude borde han inte ha haft några svårigheter med att förstå att den hebreiska texten i Jeremia 29:10 talar om 70 år ”för Babylon” och att detta syftade på den period Babylon skulle inneha herraväldet. Av det faktum att detta herravälde just hade upphört kunde Daniel dra bara en slutsats: De 70 åren hade gått till ända!

Av ännu större vikt för Daniel var emellertid vad slutet på de 70 åren skulle innebära för hans eget folk och för den ödelagda staden Jerusalem och dess tempel. Och just detta var det ämne som Daniel tog upp i sin bön.

C-2: Syftet med Daniels bön

Enligt Jeremias brev hade Jehova lovat att ”när sjuttio år har gått till ända för Babylonien *skall jag ta mig an er och uppfylla mitt löfte att före er tillbaka hit*”, dvs. till Jerusalem. – Jeremia 29:10, *Bibel 2000*.

Eftersom de 70 åren ”för Babylon” nu hade gått till ända och medern Darius ”första år” redan pågick, varför hade Jehova fortfarande inte uppfyllt sitt löfte att föra fångarna i Babylon tillbaka till Jerusalem för att på så sätt göra slut på dess ödelagda tillstånd? Skulle inte slutet av de 70 åren ”för Babylon” *följas av slutet på fångenskapen och Jerusalems ödeläggelse? Varför dröjde det?* Att döma av Daniels bön tycks denna sak ha varit hans huvudbekymmer och det egentliga skälet till hans bön.

I sitt första brev till fångarna hade Jeremia också förklarat att uppfyllelsen av Jehovas löfte att låta dem återvända till Jerusalem efter slutet av de 70 åren *var förbundet med vissa villkor*:

”Ni skall kalla på mig och komma och be till mig, och jag skall höra er. Ni skall söka mig, och ni skall också finna mig om ni söker mig av hela ert hjärta. Ty jag skall låta er finna mig, säger HERREN. Jag skall göra slut på er fångenskap och samla er från alla de folk och alla de orter dit jag har drivit bort er, säger HERREN. Jag skall låta er komma tillbaka till den plats från vilken jag förde er bort som fångar.” – Jeremia 29:12-14, *FB*.

De villkor som skulle uppfyllas innan fångarna kunde föras tillbaka till Jerusalem var alltså att de skulle återvända till Herren genom att söka honom i bön, bekänna sina synder och börja lyssna till hans röst. *Och detta var exakt vad Daniel gjorde*:

”Jag vände då mitt ansikte till Herren Gud med ivrig bön och åkallan och fastade i säck och aska.” – Daniel 9:3, *FB*.

Av Daniels bön, som återges i de följande verserna (4-19), framgår det klart att hans främsta intresse var att söka förlåtelse för sitt folk så att de skulle kunna återvända till sitt hemland. Han visste att Jerusalems och landets öde tillstånd var den förbannelse som hade förutsagts ”i Mose lag” (Daniel 9:13; jfr 3 Mos. 26 och 5 Mos. 28) på grund av att de hade överträtt Guds lagar. (Daniel 9:11) Han visste att Jehova skulle föra dem tillbaka till deras land bara om de återvände till honom och började lyssna till hans röst. Vetskapen om detta villkor, som uttryckligen hade framställts i lagen (5 Mos. 30:1-6) och som Jeremia hade upprepat och betonat i sitt brev, återspeglas genomgående i Daniels bön. Det är tydligt att hans intresse för Jeremias profetia om

de 70 åren motiverades av den sensationella upptäckten att slutet på Jerusalems ödeläggelse borde vara nära förestående, eftersom de 70 åren ”för Babylon” nu hade gått till ända.

C-3: Förhållandet mellan de 70 åren och ”Jerusalems öde tillstånd”

I sitt studium av Jeremias brev var alltså Daniel mycket intresserad av det faktum att slutet av de 70 åren ”för Babylon” var direkt kopplat till slutet på Jerusalems öde tillstånd. Slutet på den senare perioden var enligt Jeremia beroende av att den föregående först hade gått till ända:

”Först när sjuttio år har gått för Babylonien skall jag ta mig an er och uppfylla mitt löfte att före er tillbaka hit [dvs. till Jerusalem].” – Jeremia 29:10, *Bibel 2000*.

Detta var tydligen skälet till att Daniel, i sin hänvisning till Jeremias profetia, förknippade de 70 åren ”för Babylon” med Jerusalem och talade om dem som ”det antal år som ... skulle fullbordas i fråga om Jerusalems öde tillstånd”. (Daniel 9:2, *NV*) Det framgick klart av Jeremias brev att slutet på Babylons 70 år skulle *föra med sig* eller *få till följd* slutet på ”Jerusalems öde tillstånd” (genom fångarnas återvändande), och det är denna *konsekvens* som Daniel betonar i Daniel 9:2. **(31)**

Om Daniels ord läses isolerade från sitt samband med Jeremias profetia kan de emellertid lätt misstolkas till att betyda att Daniel *likställde* 70-årsperioden med den period då Jerusalem låg öde. En del bibelöversättare har uppfattat texten på det sättet. *Tanakh*, en översättning som publicerades av Jewish Publication Society 1985, talar t ex om ”det antal år ... som skulle vara *perioden* [eng. ’term’] för Jerusalems ödeläggelse – *sjuttio år*”. På liknande sätt låter *Bibel 2000* Daniel säga att han i skrifterna uppmärksammade ”*hur många år Jerusalem skulle ligga i ruiner enligt Herrens ord till profeten Jeremia: sjuttio år*”.

Problemet med dessa och en del andra översättningar (t ex *The New International Version*) är att Jeremia, som vi har sett, ingenstans säger att Jerusalem skulle ligga öde i 70 år. Han talar om *70 år för Babylon, inte för Jerusalem*. Ingen av dessa översättningar återger texten i Daniel 9:2 ordagrant. Deras formuleringar är delvis *parafraaser*, fria omskrivningar, avsedda att *förtydliga* idén att de 70 åren avser den ”period” (*Tanakh*: ”term”) då Jerusalem skulle ligga öde. Men ordet ”period” (”term”) här är ett tillägg som inte har någon motsvarighet i den hebreiska grundtexten till Daniel 9:2.

Både *NV 2003* och *Folkbibeln (FB)* är ordagrannare i Daniel 9:2 och lämnar därigenom möjligheten öppen för en annan förståelse av texten. De 70 årens slut anknyts där till Jerusalems öde tillstånd *utan att de två perioderna likställs*. Enligt *FB* talar Daniel om ”det antal år som enligt HERRENS ord till profeten Jeremia *skulle fullbordas* angående Jerusalems ödeläggelse, nämligen sjuttio år”. Översättaren hänvisar dessutom i en fotnot till de båda texterna om de 70 åren i Jeremias bok och poängterar att de ”talar om sjuttio år under babyloniskt herravälde”. **(32)**

Daniel likställer alltså inte de 70 åren med perioden för Jerusalems öde tillstånd. Det är *de 70 årens fullbordan* eller *avslutning* – inte perioden som helhet – som han förknippar med ”Jerusalems öde tillstånd”. Denna tonvikt på 70-årsperiodens *avslutning* saknas i de ovan citerade översättningarna (*Tanakh*, *Bibel 2000* och *NIV*), genom att de inte översätter det hebreiska ordet *l'mall'ot*, ”att uppfylla, att fullborda”, ”med avseende på Jerusalem, sjuttio år”. **(33)**

Vad Daniel upptäckte när han läste Jeremias brev var därför inte att Jerusalem skulle ligga öde i 70 år (vilket Jeremia inte hade sagt) utan att dess öde tillstånd inte skulle upphöra förrän de 70 åren ”för Babylon” hade gått till ända. Slutet av Babylons herravälde i Främre Orienten öppnade möjligheten för judarnas återvändande till Jerusalem. Detta är vad Daniels ord innebär i ljuset av vad som faktiskt stod skrivet i Jeremias brev. Den kände holländske bibelkommentatorn dr G. Ch. Aalders klargör på ett utmärkt sätt innebörden i Daniels ord:

”Han ger inget ordagrant citat från Jeremia, men det är tydligt att han speciellt anspelar på Jer. 29:10, där Herren säger: ’när sjuttio år för Babylon är över, då skall jag se till er, och mitt frälsande ord till er skall uppfyllas genom att jag för er tillbaka till denna plats.’ Och detta är förknippat med Jer. 25:11, 12 där längden av Babylons herravälde fastställs till sjuttio år, och där Guds dom över Babylon och kaldéernas land vid slutet av de sjuttio åren tillkännages. Som man kan se sägs det ingenting i Jeremias text om Jerusalems ödeläggelse, men Daniel har med rätta dragit slutsatsen att återställandet av hans hemort är oupplösligt förbundet med Babylons fall, och att slutet av Babylons sjuttioåriga herravälde samtidigt pekar på slutet av tiden för Jerusalems ödelagda tillstånd. Detta förklarar också varför han nu, i det första året av Darius regering, i synnerhet tänker på detta: Då Babylons makt nu har nått sitt slut, kan det då inte förväntas, i överensstämmelse med Herrens ord hos Jeremia, att även slutet på Guds vrede, som det hänvisas till i synen (8:19) som så starkt hade påverkat honom (8:27), snart skall bli uppenbart?” (34)

D. 2 KRÖNIKEBOKEN 36:20-23

De två Krönikeböckerna innehåller berättelsen om Israels historia fram till slutet av den judiska exilen i Babylon. Dessa böcker måste därför ha avslutats någon tid efter denna händelse. De sista verserna i 2 Krönikeboken kopplar uppfyllelsen av Jeremias profetia om de 70 åren till den persiska erövringen av Babylon och slutet på den judiska fångenskapen på följande sätt:

2 Krönikeboken 36:20-23:

”**20** Och dem som var kvar efter svärdet förde han bort som fångar till Babylon, och de blev tjänare åt honom och hans söner, tills Persiens kungahus kom till makten; **21** för att Jehovas ord genom Jeremias mun skulle uppfyllas, *tills landet hade gottgjort sina sabbater. Alla de dagar det låg öde höll det sabbat*, tills antalet år, sjuttio år, hade fullbordats.

22 Och under den persiske kungen Cyrus första år uppväckte Jehova den persiske kungen Cyrus ande – för att Jehovas ord genom Jeremias mun skulle fullbordas – så att han lät följande utprop gå ut över hela sitt kungarike, också i en skrivelse:

23 Detta är vad Cyrus, Persiens kung, har sagt: ’Alla jordens kungariken har Jehova, himlens Gud, gett mig, och han har gett mig i uppdrag att bygga ett hus åt honom i Jerusalem, som är i Juda. Vem det än är bland er av allt hans folk, må Jehova, hans Gud, vara med honom. Låt honom så dra upp.’ ”

Vi kan lägga märke till att krönikören flera gånger betonar överensstämmelsen mellan Jeremias profetior och deras uppfyllelse i de händelser han beskriver. Uttalandet i vers 20 är t ex en tydlig anspelning på profetian i Jeremia 27:7: ”Och alla nationerna skall *tjäna honom* [Nebukadnessar] och hans son och hans sonson tills tiden kommer också för hans eget land”. Denna tid ”för hans eget land” kom, förklarar krönikören, när ”Persiens kungahus kom till makten, för att Jehovas ord genom Jeremias mun skulle uppfyllas, ... tills antalet år, sjuttio år, hade fullbordats”. Detta skulle uppfylla profetian i Jeremia 25:12 om att tiden för straffdomen över babyloniernas eget land

skulle komma ”när sjuttio år har fullbordats”. Krönikören tycks alltså klart och tydligt säga att de 70 åren hade fullbordats i och med persernas erövring av Babylonien år 539 f Kr.

Det som komplicerar saken i vår text är uttalandet i vers 21 (kursiverat i citatet ovan) om Juda lands ”sabbatsvila”, som är inskjutet mitt i hänvisningen till Jeremias profetia. Detta har gjort att en del forskare har dragit slutsatsen att krönikören *omtolkade* Jeremias profetia genom att tillämpa de 70 åren på den tid då Juda land låg öde. **(35)**

Men en sådan förståelse skulle inte bara stå i strid med Jeremias profetia. Den skulle också motsäga krönikörens egen betoning av överensstämmelsen mellan den ursprungliga profetian och dess uppfyllelse. Så vad menade krönikören med inskjutandet av orden om landets sabbatsvila?

D-1: Landets sabbatsvila

En flyktig läsning av vers 21 kan ge intrycket att krönikören säger att landet hade åtnjutit en sabbatsvila på 70 år och att detta hade förutsagts av Jeremia. Men Jeremia talar ingenstans om de 70 åren som en period av sabbatsvila. Det finns ingen hänvisning alls någonstans i hans bok till någon sabbatsvila för landet. Därför kan inte orden, ”tills landet hade gottgjort sina sabbater. Alla de dagar det låg öde höll det sabbat”, ha varit en uppfyllelse av ”Jehovas ord genom Jeremias mun”. Som bibelkommentatorer har observerat är de två satserna om sabbatsvilan i stället en hänvisning till en annan förutsägelse, som återfinns i 3 Moseboken, kapitel 26.

Detta kapitel innehåller bland annat varningar för att om folket inte höll *lagen om sabbatsåren* (som behandlats i föregående kapitel, 3 Moseboken 25), skulle de skingras bland nationerna och deras land skulle läggas öde. **(36)** På det sättet skulle landet ”få gottgörelse för sina sabbater”:

”Då skall landet ge gottgörelse för sina sabbater alla de dagar det ligger öde och ni är i era fienders land. Då skall landet hålla sabbat, eftersom det skall gottgöra sina sabbater. *Alla de dagar det ligger öde skall det hålla sabbat*, därför att det inte höll sabbat under era sabbater då ni bodde i det.” – 3 Moseboken 26:34, 35, *NV*.

I likhet med Daniel tidigare förstod författaren till Krönikeböckerna att Juda lands ödeläggelse var en uppfyllelse av denna förbannelse som förutsagts i Mose lag. Han sköt därför in denna förutsägelse från 3 Moseboken 26 för att visa att den uppfylldes efter den slutliga deportationen från Juda till Babylon, exakt som hade förutsagts genom Mose, medan ”ni är i era fienders land”. **(37)** Genom att skjuta in de två satserna från 3 Moseboken 26 menade inte krönikören att landet hade åtnjutit en sabbatsvila på 70 år, eftersom detta inte hade förutsagts, varken av Mose eller Jeremia. Han säger inte uttryckligen hur länge landet låg öde, bara att ”Alla de dagar det låg öde höll det sabbat”. – 2 Krönikeboken 36:20. **(38)**

Liksom i Daniels fall var krönikörens huvudintresse de judiska fångarnas återvändande, och han påpekar därför att de måste stanna kvar i Babylonien tills två profetior hade uppfyllts: (1) den i Jeremia om 70 års överhöghet ”för Babylon”, och (2) den i 3 Moseboken 26 om landets ödeläggelse. Dessa profetior bör inte blandas ihop eller förväxlas, som så ofta sker. De hänvisar inte bara till perioder av olika karaktär och längd. De hänvisar också till olika nationer. Men eftersom de två perioderna var nära förbundna med varandra genom att den ena periodens slut var

en förutsättning för den andra periodens slut, sammanförde krönikören, i likhet med Daniel, de båda perioderna.

D-2: Jeremias profetia om fångarnas återvändande

Många kommentatorer hävdar att krönikören avslutade de 70 åren i Cyrus första regeringsår (538/37 f Kr) på grund av det han skriver i de sista två verserna:

”Och under den persiske kungen Cyrus första år uppväckte Jehova den persiske kungen Cyrus ande – för att Jehovas ord genom Jeremias mun skulle fullbordas – så att han lät följande upprop gå ut över hela sitt kungarike, också i en skrivelse:

’Detta är vad Cyrus, Persiens kung, har sagt: ”Alla jordens kungariken har Jehova, himlens Gud, gett mig, och han har gett mig i uppdrag att bygga ett hus åt honom i Jerusalem, som är i Juda. Vem det än är bland er av allt hans folk, må Jehova, hans Gud, vara med honom. Låt honom så dra upp.” ’ – 2 Krönikeboken 36:22, 23, *NV*.

Om Jehova ord ”genom Jeremias mun” uppfattas som ännu en hänvisning till de 70 åren skulle det kunna bevisa att krönikören avslutade denna period år 538/37 f Kr. Men med tanke på att dessa verser egentligen handlar om Cyrus påbud att låta de judiska fångarna återvända till sitt hemland, är det mer naturligt att uppfatta hänvisningen till Jeremias profetia som en hänvisning till vad denne profet sade *omedelbart efter* hans förutsägelse om de 70 åren ”för Babylon” i Jeremia 29:10:

”Ty så säger HERREN: När sjuttio år har gått för Babel *skall jag ta mig an er och uppfylla mitt löfte att föra er tillbaka till denna plats.*” – Jeremia 29:10, *FB*.

Lägg märke till att profeten inte säger att Jehova *först* skulle ta sig an fångarna och föra dem tillbaka till Jerusalem och att de 70 åren *därefter* skulle gå till ända. Det är på det sättet Sällskapet Vaktornet tillämpar denna profetia. Tvärtom säger profeten klart och tydligt att de 70 åren skulle gå till ända *först*, och att Jehova *därefter* skulle ta sig an dem och föra dem tillbaka till Jerusalem. *De 70 åren skulle alltså nå sitt slut medan de judiska fångarna fortfarande var kvar i Babylon!*

Och så skedde också: Babylon föll för den persiske kungen Cyrus trupper i oktober 539 f Kr, och därmed uppfylldes profetian om de 70 åren ”för Babylon”. Nästa år utfärdade Cyrus sitt påbud, som tillät de judiska fångarna att återvända till Jerusalem. **(39)** De 70 årens slut i samband med Babylons fall, och judarnas återvändande till Jerusalem omkring ett år senare är *två skilda händelser*, och det är den sista av dem som krönikören talar om 2 Krönikeboken 36:22, 23. Hans hänvisning till Jehovas ord ”genom Jeremias mun” i dessa verser måste därför vara en hänvisning till den andra hälften av vers 10 (10b) i Jeremias 29:e kapitel.

Vi finner alltså att 2 Krönikeboken 36:20-23, i likhet med Daniel 9:2, lätt kan bringas i harmoni med Jeremias profetia om de 70 åren. Krönikören avslutar perioden medan de judiska fångarna fortfarande befann sig i Babylonien för att tjäna Babylons kungar ”tills Persiens kungahus kom till makten” år 539 f Kr. Han betonar det faktum att de inte kunde återvända till Jerusalem förrän *Babylons 70 år* hade fullbordats och deras land hade fått gottgörelse för sina sabbater. Därefter, i Cyrus första år, fick de tillåtelse att återvända hem i uppfyllelse av Jeremia 29:10b. Rätt förstådda kan inte krönikörens ord tolkas som att Juda land låg öde i 70 år efter Jerusalems ödeläggelse och templets förstöring.

De två återstående texter som skall granskas, Sakarja 1:7-12 och 7:1-5, har ibland uppfattats som ytterligare två hänvisningar till Jeremias profetia om de 70 åren, och Sällskapet Vaktornet hävdar att det förhåller sig på det sättet. Men bevis för denna slutsats saknas fullständigt.

Ingen av dessa texter innehåller någon hänvisning till Jeremia (som Daniel 9:2 och 2 Krön. 36:20-23 gör), och textsammanhanget tyder starkt på att de 70 år som nämns i Sakarjas bok måste ges en annan tillämpning. Detta är också den slutsats som många andra kommentatorer har dragit. **(40)** Detta kommer också att bli uppenbart i den diskussion som nu följer.

E. SAKARJA 1:7-12

Det första omnämmandet av en period på 70 år i Sakarjas bok förekommer i en syn som gavs åt Sakarja på "tjugofjärde dagen i elfte månaden, det är månaden shebat, av Darius andra år". – Sakarja 1:7, *NV*.

Darius 2:a regeringsår motsvarade år 520/19 f Kr, och den 24:e dagen i den 11:e månaden kan översättas till den 15 februari 519 f Kr i den julianska kalendern. **(41)** Även om judarna hade återupptagit arbetet på templet i Jerusalem fem månader tidigare (Haggai 1:1, 14, 15), befann sig Jerusalem och de övriga städerna i Juda i ett bedrövligt tillstånd. Det var därför som ängeln i Sakarjas syn tog upp en fråga som utan tvivel hade bekymrat många av de judar som hade återvänt:

Sakarja 1:12:

"Då tog Jehovas ängel till orda och sade: 'Härarnas Jehova, hur länge skall du då dröja med att visa barmhärtighet mot Jerusalem och mot Judas städer, som du har låtit vara under fördömelse dessa sjuttio år.' " (*NV*)

E-1: Fördömelse – i sjuttio år eller nittio?

Enligt ängeln hade Jehova fördömt Jerusalem och Judas städer i 70 år. Sällskapet Vaktornet tillämpar dessa 70 år av fördömelse (*FB*: "förbittring") på perioden 607-537 f Kr och likställer dem med de 70 åren i Jeremia 25:10-12 och 29:10. **(42)** Det verkar emellertid uppenbart att skälet till att ängeln ställde denna fråga om Jehovas fördömelse och när den skulle upphöra var att Jehova fortfarande, i Darius 2:a år (519 f Kr), inte hade visat barmhärtighet mot Judas städer. Eller menade ängeln att Jehova hade fördömt Juda städer i 70 år fram till 537 f Kr och sedan fortsatt att visa förbittring mot dem i ytterligare 18 år fram till 519? Detta skulle innebära att perioden av fördömelse hade varat *i nästan 90 år*, inte 70. **(43)**

Men "fördömseln" (eller "vreden", *Bibel 2000*) syftar klart på Judas städers ödelagda tillstånd, inbegripet Jerusalem och dess tempel som hade ödelagts 587 f Kr. Att detta ödelagda tillstånd fortsatte framgår av Jehovas svar på ängelns fråga:

”Därför, detta är vad Jehova har sagt: ’Jag skall vända tillbaka till Jerusalem i barmhärtighet. Mitt hus skall byggas där’, lyder härarnas Jehovas uttalande, ’och ett mätsnöre skall sträckas ut över Jerusalem.’

Ropa på nytt och säg: Detta är vad härarnas Jehova har sagt: ’Mina städer skall än en gång flöda över av det goda; och Jehova skall än en gång trösta Sion och än en gång utvälja Jerusalem.’ ” – Sakarja 1:16, 17, *NV*.

Om vi räknar från 587 f Kr hade fördömsen eller vreden nu, år 519, varat nästan 70 år, eller 68 år för att vara exakt. Och om vi räknar från belägringens början den 27 januari 589 f Kr (2 Kungaboken 25:1; Hesekiel 24:1, 2; Jeremia 52:4) hade fördömsen eller vreden varat nästan exakt 70 år den 15 februari 519. Men bara två månader tidigare hade arbetet med templets grund avslutats. (Haggai 2:18) Från den tiden och framåt hade Jehova börjat avlägsna fördömsen: ”Från denna dag skall jag skänka välsignelse.” – Haggai 2:19, *NV*.

Det verkar därför klart att de 70 år som nämns i denna text inte syftar på Jeremias profetia utan helt enkelt på den tid som år 519 hade gått sedan belägringen och förstörelsen av Jerusalem och dess tempel 589-587 f Kr. (44)

Att det gick 70 år från templets förstörelse 587 f Kr till dess återuppbyggnad under åren 520-515 bekräftas också av nästa text i Sakarjas bok som skall behandlas.

F. SAKARJA 7:1-5:

Även den händelse som omtalas i dessa verser är exakt daterade, till ”kung Darius fjärde år ..., på fjärde dagen i nionde månaden, det är i kislew.” (Sakarja 7:1) Detta motsvarar den 7 december 518 f Kr (julianska kalendern). (45)

”Vidare hände det sig under kung Darius fjärde år att Jehovas ord kom till Sakarja, på fjärde dagen i nionde månaden, det är i kislew. Och Betel sände så Sareser och Regem-Melek och hans män för att blidka Jehovas ansikte, och de sade till prästerna, som hörde till härarnas Jehovas hus, och till profeterna, ja, de sade: ’Skall jag gråta i femte månaden och avhålla mig från mat, så som jag har gjort i många år?’

Och härarnas Jehovas ord fortsatte att komma till mig, och det löd: Säg till allt folket i landet och till prästerna: ’När ni fastade och man höll klagan i femte månaden och i sjunde månaden, och *detta i sjuttio år* [ordagrant ”dessa sjuttio år”, som i 1:12], var det då verkligen för mig som ni fastade?’ ” (*NV*) (46)

F-1: Fasta och klagan – i sjuttio år eller nittio?

Varför fastade och klagade ”allt folket i landet” i femte månaden och i sjunde månaden? När det gäller fastan i femte månaden medger Sällskapet Vaktornet:

”Denna fasta hölls tydligen på tionde dagen i denna månad (Ab) till minne av hur Nebusaradan, befälhavaren över Nebukadnessars livvakt, denna dag brände ner staden Jerusalem och dess tempel, sedan han under två dagar hade inspekterat staden. (Jeremia 52:12, 13; 2 Konungaboken 25:8, 9)” (47)

När det gäller fastan i den sjunde månaden hölls den ”till minne av lönnmordet på ståthållaren Gedalja, som var av kung Davids kungliga hus och som Nebukadnessar gjorde till ståthållare i landet åt de fattiga judar som tilläts stanna kvar efter Jerusalems förstörelse. (2 Konungaboken 25:22-25; Jeremia 40:13-41:10)” **(48)**

Under hur lång tid hade judarna fastat i dessa månader till minne av förstörelsen av Jerusalem och dess tempel och lönnmordet på Gedalja? I ”sjuttio år” enligt Sakarja 7:5. *Året 518/17 var det sjuttionde året, räknat från 587 f Kr!* **(49)**

Att judarna fortfarande, år 518 f Kr, höll dessa fastor i femte och sjunde månaden framgår klart av det faktum att männen från Betel hade kommit för att fråga om de skulle ”fortsätta att hålla denna fasta nu, när den trogna kvarlevan av judar höll på att återuppbygga Jehovas tempel i Jerusalem och redan hade kommit halvvägs i detta arbete?” **(50)**

Om Jerusalems och templet förstörelse skall dateras till 607 f Kr i stället för 587, så skulle detta innebära att dessa fastor hade hållits i 90 år i stället för 70. Detta tvingas Sällskapet Vaktornet erkänna i den ovan citerade boken, men motsägelsen förbigås utan närmare förklaring. **(51)**

Både Sakarja 1:7-12 och 7:1-5 ger alltså mycket starkt stöd åt slutsatsen att året 587 f Kr är den korrekta tidpunkten för Jerusalems förstörelse. Precis som vi fann ifråga om Jeremia 25:10-12; 29:10; Daniel 1:1, 2 och 2:1, finner vi att även den enklaste och naturligaste av Sakarja 1:7-12 och 7:1-5 står i direkt strid med den tolkning Sällskapet Vaktornet har gett de 70 åren.

G. HUR DE 70 ÅREN AV TJÄNANDE BÖR TILLÄMPAS

Efter en noggrann undersökning av de texter som handlar om de 70 åren har vissa fakta kunnat fastslås, som inte kan ignoreras av den som försöker finna en tillämpning av 70-årsperioden som är i harmoni både med Bibeln och historiska fakta:

(1) De 70 åren gällde de *icke-judiska nationerna*, inte Juda land och dess ödeläggelse: Jeremia 25:11.

(2) De 70 åren gällde *en period av tjänande*, dvs. vasallskap under Babylon, för dessa icke-judiska nationer: Jeremia 25:11.

(3) De 70 åren gällde *en period av babylonisk överhöghet*, ”sjuttio år för Babylon”: Jeremia 29:10.

(4) De sjuttio åren *hade fullbordats när den babyloniske kungen och hans nation straffades*, dvs. 539 f Kr: Jeremia 25:12.

(5) De 70 åren av tjänande *började många år före Jerusalems förstörelse*: Jeremia kapitlen 27, 28, 35; Daniel 1:1-4; 2:1; 2 Konungaboken 24:1-7; de babyloniska krönikorna och Berossos.

(6) Sakarja 1:7-17 och 7:1-5 är *inga hänvisningar till Jeremias profetia* utan syftar på perioden från belägringen och förstörelsen av Jerusalem och dess tempel åren 589-587 fram till templets återuppbyggande under åren 520-515 f Kr.

Den tillämpning som Sällskapet Vaktornet ger profetian om de 70 åren – att den bara gällde Juda och syftade på den period av fullständig ödeläggelse av landet, ”utan invånare”, som följde på förstörelsen av Jerusalem och dess tempel – *står i direkt strid med vart och ett av dessa ovan fastslagna bibliska och historiska fakta.*

En tillämpning som klart och otvetydigt strider både mot Bibeln och historiens fakta kan inte ha något med verkligheten att göra. I en allvarlig undersökning av olika tänkbara sätt på vilka de 70 åren skulle kunna tillämpas, är detta alternativ därför *det första som måste förkastas*. Sällskapet Vaktornet håller fast vid det, inte därför att det kan bestyrkas med hjälp av Bibeln och historiska fakta, utan därför att det är en nödvändig förutsättning för deras beräkning av de påstådda 2520 åren av hedningarnas tider, från 607 f Kr till 1914 e Kr.

Om de skulle överge sin tillämpning av de 70 åren skulle deras beräkning av hedningarnas tider omedelbart falla i spillror tillsammans med alla profetiska anspråk och spekulationer som har knutits till den. Men den som älskar sanningen kan inte rygga tillbaka inför sådana konsekvenser.

G-1: Bruket av 70 som en ”avrundad siffra”

Den slutsats som nåtts i den föregående undersökningen är att Juda och ett antal av de omgivande nationerna blev vasaller under den babyloniske kungen kort efter slaget vid Karkemish år 605 f Kr. Betyder detta att de 70 åren ”för Babylon” skall tillämpas på perioden 605-539 f Kr? Mot detta kan invändas att längden på denna period inte är 70 år utan bara 66. Detta är naturligtvis riktigt.

Många forskare påpekar emellertid att ”70” i Bibeln ofta tycks användas som ”en avrundad siffra”. Talet förekommer självständigt 52 gånger i Gamla Testamentet och används inom olika områden, för vikt, längdmått, antal människor, tidsperioder, osv. (52) I en artikel som behandlar det bibliska bruket av talet ”70” och som också inbegriper utombibliska exempel drar dr. F. C. Fensham följande slutsats:

”Det används högst sannolikt som en slags symbolisk siffra, precis som 7. Genom sitt sätt att använda sju och sjuttio försökte de forntida semiterna skapa en skillnad mellan en mindre symbolisk siffra och en större.” (53)

När siffran används om tidsperioder kan den ha använts som en lämplig straffperiod. I en byggnadsinskrift av den assyriske kungen Esarhaddon (680-667 f Kr) förklaras det att efter Sanheribs förstörelse av Babylon 689 f Kr borde staden ha legat ödelagd i 70 år, men i sin barmhärtighet ändrade guden Marduk perioden till 11 år. (54) Ett par årtionden tidigare förutsade Jesaja att staden Tyros skulle ”vara bortglömt i sjuttio år, *detsamma som en kungs dagar*”. (Jesaja 23:15) Förklaringen att de 70 åren för Tyros motsvarar ”en kungs dagar” tolkas ofta som en kungs normala livstid, eller som våra ”levnadsårs dagar” enligt Psalm 90:10, där det är tydligt att talet 70 inte skall betraktas som en exakt siffra.

Det är alltså fullt möjligt att de 70 åren av tjänande som Jeremia hade förutsagt användes som en avrundad siffra. En sådan förståelse får också stöd av det faktum att inte alla nationer i Främre Orienten som tidigare hade tjänat Assyrien, både de som omgav Juda och andra mer avlägsna nationer (av vilka många omnämns i Jeremia 25:19-26), inte gjordes till vasaller under Babylon samtidigt, år 605 f Kr. Folken i Assyriens kärnområde hade t ex underställts Babylon redan vid Assyriens slutliga erövring år 609 f Kr. En del andra nationer gjordes till vasaller några år senare. Perioden av tjänande kom därigenom inte att bli av exakt samma längd för alla dessa nationer. Ändå hade profeten sagt att de alla skulle "tjäna Babylons kung i sjuttio år". – Jeremia 25:11.

G-2: De sjuttio åren "för Babylon": 609-539 f Kr

Även om det är sant att tjänandeperioden för ett antal nationer visade sig bli något kortare än 70 år, framgår det inte klart att de 70 åren "för Babylon" skall räknas från 605 f Kr. Det bör hållas i minnet att Jeremia hade förutsagt att *alla* nationer skulle bli tjänare åt Babylon, inte bara de som var Judas grannar: "*alla nationerna* skall tjäna honom och hans son och hans sonson". (Jeremia 27:7, NV) (55) Som redan nämnts hade en del nationer gjorts till vasaller åt Babylon *redan före* slaget vid Karkemish år 605 f Kr. Om de 70 åren "för Babylon" räknas från den tidpunkt då Babylon slutgiltigt krossade det assyriska imperiet och därmed själv framträdde som den dominerande politiska makten i Främre Orienten är en ännu mer exakt tillämpning av de 70 åren möjlig. En kort överblick över det assyriska väldets slutskede kommer att göra detta klart.

Fram till 627 f Kr innehade Assyrien herraväldet över nationerna i Främre Orienten, inbegripet Babylonien och länderna i Hattu-området. Men efter den assyriske kungen Assurbanipals död det året började Assyriens makt försvagas. Nabopolassar, en härskare från södra Babylonien, drev ut assyrierna från staden Babylon år 626 f Kr och intog tronen. Under de följande åren befäste han framgångsrikt det babyloniska oberoendet.

Den viktigaste källan till historien om det assyriske imperiets slutskede är den babyloniska krönikan BM 21901, som beskriver händelserna från Nabopolassars 10:e år, 616 f Kr, och fram till början av hans 18:e år, 608 f Kr.

År 616 angrep Nabopolassar assyrierna och besegrade dem, men en egyptisk armé anförd av farao Psammetikus I kom för att bistå den assyriske kungen (Sin-shar-ishkun), och Nabopolassar valde att dra sig tillbaka till Babylon.

Vid denna tid hade även mederna börjat angripa Assyrien, och år 614 intog de Assur, den äldre huvudstaden i Assyrien. När staden hade fallit ingick Nabopolassar, som hade anlänt för sent för att kunna bistå mederna, ett fördrag med den mediske härskaren, Kyaxares.

År 612 angrep de båda allierade den assyriska huvudstaden, Nineve, intog den och förvandlade den till ruiner. Den assyriske kungen, Sin-shar-ishkun, omkom i flammorna. Hans efterträdare, Assur-uballit II, flydde till provinshuvudstaden Harran, där han upprättade sin regering och fortfarande gjorde anspråk på suveräniteten över Assyrien.

Under de följande åren genomförde Nabopolassar flera framgångsrika kampanjer i Assyrien, och mot slutet av 610 marscherade han med stöd av mediska styrkor mot Harran. (56) Assur-uballit flydde och staden intogs och plundrades, antingen i slutet av 610 eller i början av 609 f Kr.

(57) Under sensommaren 609 gjorde Assur-uballit ett sista försök att återerövra Harran med stöd av en stor egyptisk styrka under ledning av farao Neko, men försöket misslyckades. Detta blev det definitiva slutet för det assyriska imperiet.

Att året 609 f Kr markerade det definitiva slutet för det assyriska imperiet är den förhärskande uppfattningen bland ledande auktoriteter i dag. Några typiska uttalanden citeras i följande ruta:

ASSYRIENS FALL – 609 F KR

”År 610 intog babylonierna och deras allierade Harran, och Assur-uballit retirerade med spillorna av sina styrkor längs Euftrat och föll i armarna på egyptierna. Ett försök (år 609) att återta Harran misslyckades ömkligt. Assyrien var slut.” – Professor John Bright, *A History of Israel*, 3:e uppl. (Philadelphia: Westminster Press, 1981), s. 316.

År 609 f Kr ”upphörde Assyrien att existera och dess territorium övertogs av babylonierna”. – Professor D. J. Wiseman, *The New Bible Dictionary*, J. D. Douglas (red.), 2:a uppl. (Leicester, England: Inter-Varsity Press, 1982), s. 101.

”År 609 omnämndes Assyrien för sista gången som en fortfarande existerande men marginell bildning i nordvästra Mesopotamien. Efter det året upphörde Assyrien att existera.” – Dr Stefan Zawadzki, *The Fall of Assyria* (Poznan: Adam Mickiewicz Press, 1988), s. 16.

”År 609 besegrade babylonierna slutligen fullständigt assyrierna och började upprättandet av sin kontroll över Fenicien, Syrien och Palestina.” – Den ryske assyriologen M. A. Dandamaev i *History of Humanity*, vol. III, red. av J. Herrman och E. Zürcher (Paris, London, New York: UNESCO, 1996), s. 117.

”De ‘sjuttio åren ... för Babylon’, som Jeremia talar om, är därför sjuttio år av babyloniskt styre, och judarnas återvändande från exilen är betingat av slutet på denna period. Eftersom det assyriska imperiets slutliga fall skedde år 609 f Kr (§430), och det nybabyloniska imperiet varade fram till dess att persern Cyrus erövrade Babylon år 539, var perioden av babyloniskt herravälde verkligen sjuttio år (609 – 539 = 70).” – Professor Jack Finegan, *Handbook of Biblical Chronology*, revised edition (Peabody, Massachusetts: Hendrickson Publishers, Inc., 1998), s. 255.

Professor Klas R. Veenhof berättar hur den siste kungen i Assyrien, Assur-uballit II, efter Nineves förstöring 612 f Kr retirerade till provinshuvudstaden Harran, det sista assyriska fästet, där han med Egyptens hjälp lyckades hålla ut i ytterligare tre år. Han skriver vidare: ”Det tjänade ingenting till att Egypten understödde Assyrien; de babyloniska och mediska trupperna intog staden 610 f Kr och kvävde påföljande år [609 f Kr] dess sista försvarsförsök. Därmed var ett stort imperium upplöst.” – Klas R. Veenhof, *Geschichte des Alten Orients bis zur Zeit Alexanders des Grossen*, underrubrik 7.4, ”Assyriens Ende (627-609 v. Chr.)”, (Göttingen, 2001), s. 275, 276.

De sjuttio åren ”för Babylon” kan följaktligen även räknas från år 609 f Kr. Från det året betraktade sig den babyloniske kungen som den legitime arvtagaren till det assyriske imperiet, och från och med det året tog han gradvis över kontrollen över dess territorium, till att börja med genom en serie kampanjer i de armeniska norr om Assyrien.

Den egyptiske farao Neko lyckades efter det misslyckade försöket att återerövra Harran år 609 överta områdena i väster, inbegripet Palestina, i omkring fyra år, även om hans kontroll över dessa områden tycks ha varit ganska allmän och lös. **(58)** Men striden vid Karkemish år 605 f Kr satte punkt för denna korta egyptiska närvaro i väster. (Jeremia 46:2) Efter en serie framgångsrika kampanjer till "Hattu" hade Nebukadnessar gjort det klart för Neko vem som var den verkliga arvtagaren till det assyriska imperiet, och "Egyptens kung drog aldrig mer ut från sitt land, för Babylons kung hade tagit allt som tillhört Egyptens kung, från Egyptens regnflodsdal ända till floden Euftrat." – 2 Kungaboken 24:7, *NV*. **(59)**

Om den babyloniska överhögheten räknas från 609 f Kr, det år som markerade det definitiva slutet för det assyriska imperiet, förflöt exakt 70 år fram till Babylons fall år 539 f Kr. Denna period kan då räknas som de 70 åren "för Babylon". – Jeremia 29:10. **(60)**

Eftersom inte alla nationer som dessförinnan hade behärskats av Assyrien blev underställda det babyloniska oket omedelbart under året 609 f Kr, kan de 70 åren av "tjänande" betraktas som en "avrundad siffra" för de enskilda nationerna. **(61)**

Fotnoter:

1) *Insikt i Skrifterna*, band 2 (Sällskapet Vaktornet, 2007), artikeln "Kronologi", s.105-125, underrubriken 'Från 607 f.v.t. till återkomsten från landsflykten'.

2) Några av de vanligaste tolkningarna presenteras av dr. Edward J. Young i *The Prophecy of Daniel* (Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1949), s. 192-195.

3) Nytryckt 1973 av Kregel Publications under titeln *Chronology of the Old Testament*. De 490 åren behandlas bl a på sidan 20 i boken. Bland senare bibelkommentatorer som anammade samma teori finner man dr. David L. Cooper, grundaren av Biblical Research Society och redaktör för *Biblical Research Monthly*. Han försvarade idén i sin bok *The Seventy Weeks of Daniel* (Los Angeles: Biblical Research Society, 1941).

4) George Storrs (red.), *Bible Examiner* (utgiven i Brooklyn, New York), april 1863, s. 120.

5) I sitt arbete *Against the Jews* räknade den tidige kristne skribenten Tertullianus (ca. 160–ca. 225 e Kr) de 490 åren från modern Darius första år (Dan. 9:1, 2) till romarnas förstöring av det andra templet år 70 e Kr. Detta skulle datera "modern Darius" första år till 421 f Kr i stället för 538. Judiska rabbiner räknade i Talmud (*Seder Olam Rabbah*) de 490 åren från babyloniernas förstöring av det första templet till romarnas förstöring av det andra templet, vilket skulle datera förstöringen av det första templet till 421 f Kr i stället för 587. (R. T. Beckwith, "Daniel 9 and the Date of Messiah's Coming in Essene, Hellenistic, Pharasaic, Zealot and Early Christian Computation," *Revue de Qumran*, vol. 10:40, 1981, s. 531, 532, 539, 540.) Även om moderna upptäckter har gjort sådana tillämpningar fullständigt ohållbara, har de fortfarande anhängare. Se t ex Rabbi Tovia Singer i *Outreach Judaism. Study Guide to the "Let's Get Biblical!" Tape Series, Live!* (Monsey, NY: Outreach Judaism, 1995), s. 40-41.

6) Under arkeologiska utgrävningar i Persepolis i Iran åren 1931-1940 påträffades reliefer, gravar och inskrifter av de kungar som dessa uttolkare inte trodde hade existerat. (Edwin M. Yamauchi, *Persia and the Bible*. Grand Rapids: Baker Book House, 1990, s. 360-70.) Att Kungakanon placerar dessa kungar i rätt ordning bevisas också bl. a. av den inskrift som påträffades på väggarna till ett palats som hade tillhört Artaxerxes III (358-338 f Kr) och som lyder: "Så säger den store kungen Artaxerxes, kungarnas kung, ländernas kung, denna jordens kung: Jag (är) son till kung Artaxerxes (II): Artaxerxes (var) son till kung Darius (II); Darius (var) son till kung Artaxerxes (I); Artaxerxes (var) som till kung Xerxes; Xerxes (var) son till kung Darius (I); Darius (var) son till den som hette Hystaspes." (E. F. Schmidt, *Persepolis I*. Chicago: University of Chicago Press, 1953, s. 224.) Den absoluta kronologin för de persiska kungar som uttolkare inte hade trott existerat är i dag klart fastställt genom mängder av daterade astronomiska texter från denna period.

Sällskapet Vaktornets tolkning av de 490 åren är i grund och botten lika historiskt osund som den som presenterats av de nämnda uttolkarna. Dateringen av Artaxerxes I:s 20:e regeringsår till 455 f Kr i stället för 445 f Kr är i konflikt med en rad historiska källor, inbegripet flera astronomiska texter. När därför *Vaktornet* för den 15 juli 1994, s. 30, påstår att "Exakt profanhistoria fastslår 455 f.v.t. som det året", är detta grovt vilseledande. (Jfr. det liknande felaktiga påståendet i *Vakna!* för 22 juni 1995, s. 8.) Ingen erkänd historiker skulle i dag datera Artaxerxes I:s 20:e år till 455 f Kr. – För en grundlig vederläggning av denna idé, se de två artiklar som har publicerats i ämnet i den brittiska tidskriften *Chronology & Catastrophism Review* för 2006 och 2007. Jfr. även den kortare studie som publicerats på nätet: <http://user.tninet.se/~oof408u/fkf/english/artaxerxes.htm>.

7) De 70 åren för staden Tyros i Jesaja 23:15-18 har av allt att döma inte något att göra med den nybabyloniska perioden. Sammanhanget visar i stället att dessa 70 år handlar om staden Tyros situation ca. 700-630 f Kr, då Tyros kontrollerades av Assyrien. Se t ex dr. Seth Erlandsson, *The Burden of Babylon (= Coniectanea Biblica. Old Testament Series 4)* (Lund: CWK Gleerup, 1970), s. 97-102. Ett separat studium av denna profetia kan också erhållas från undertecknad via e-post.

8) Citatet är från *Nya Världens Översättning (NV)*, 2003 års utgåva, som bygger på den hebreiska masoretiska texten (MT). Den grekiska *Septuaginta*-översättningen (LXX) säger "och de skall tjäna bland nationerna" i stället för "och dessa nationer skall tvingas tjäna Babylons kung". I hela Jeremia 25:1-14 utelämnar LXX, av någon okänd anledning, alla hänvisningar till Babylon och kung Nebukadnessar. Det finns många skillnader mellan Jer-MT och Jer-LXX. Jer-LXX är omkring en sjundedel kortare än Jer-MT, som innehåller 3097 fler ord än Jer-LXX. Ett antal moderna forskare anser att Jer-LXX översattes från en hebreisk text som var tidigare än den texttradition som representeras av Jer-MT och argumenterar för att Jer-MT representerar en senare revidering och expanderings av den ursprungliga texten, antingen av Jeremia själv, hans skrivare Baruk, eller någon senare redaktör.

När det gäller Jeremias förutsägelse att Babylons kung Nebukadnessar skulle angripa och fördärva Juda rike har dessa forskare svårt för att tro att Jeremia kunde göra så konkreta och specifika förutsägelser. Det är lättare för dem att godta att de mer allmänna och vagare formuleringarna i Jer-LXX, med alla hänvisningar till Babylon och kung Nebukadnessar utelämnade, representerar den ursprungligare förutsägelsen.

En del forskare som har accepterat denna uppfattning medger emellertid att den skapar problem. Om den ursprungliga profetian i Jeremia 25:1-12, som gavs i Jojakims 4:e år och presenterades för kungen några månader senare (Jeremia 36:1-32) inte innehöll några hänvisningar till Babylon och kung Nebukadnessar, hur kunde då Jojakim, sedan han hade lyssnat till och bränt upp rullen med profetian, fråga Jeremia: "Varför har du skrivit i den och sagt: *Babylons kung skall helt visst komma och fördärva detta land och få människor och djur att försvinna ur det?*" (Jeremia 36:29, *NV*) Eftersom samma fråga förekommer både i *Jer-MT* och *Jer-LXX* måste den ursprungliga profetian uttryckligen ha nämnt Babylons kung. Professor Norman K. Gottwald citerar denna vers och säger: "Om profeten inte någonstans i sin rulle öppet hade identifierat Babylon som angriparen är denna skarpa replik från kungen svår att förklara." (N. K. Gottwald, *All the Kingdoms of the Earth*. New York, Evanston och London: Harper & Row Publishers, 1964, s. 251.) Detta tyder starkt på att Jer-MT här representerar den ursprungliga texten.

Man bör komma ihåg att LXX är *en översättning* som gjordes århundraden efter Jeremias tid från en hebreisk text som – om den verkligen avvek från MT – nu har gått förlorad. Många forskare förkastar denna teori. Dr. Jack R. Lundbom, en internationellt respekterad auktoritet på Jeremia och författare till den mest omfattande kommentaren till Jeremias bok i modern tid, säger t ex: "Jag ... tror inte på de påståenden som har gjorts att det fanns två utgåvor (*pace* Schwally 1888; Duhm; Cornill; Thiel 1973; Tov 1985; Carroll; Holladay), vilka i stor utsträckning – men inte uteslutande – bygger på skillnader mellan MT och LXX och antagandet att LXX bevarar den bättre och ursprungligare texten. Teorin om två utgåvor bygger även på strykningar och förbättringar av texten, av vilka många saknar stöd i handskriftsbevisen och ofta görs när både MT och LXX är överens om läsarten ifråga." – Jack R. Lundbom, *Jeremiah 21 – 36. The Anchor Bible*, vol. 2 (Doubleday, 2004), s. 239; jfr. även s. 241, 242.

Även Sällskapet Vaktornet betonar att ”de flesta forskare är eniga om att den grekiska översättningen av boken är bristfällig, men det gör ju inte den hebreiska texten mindre pålitlig. Några har menat att översättarna använde en hebreisk handskrift som var av en annan ’familj’, en särskild textutgåva, men en kritisk undersökning visar att det förmodligen inte förhåller sig så”. – *Insikt i Skrifterna*, band 1 (Sällskapet Vaktornet, 2007), artikeln ”Jeremias bok”, s. 1195.

9) Eftersom uppmärksamheten riktades på denna rubrik i den ursprungliga utgåvan av detta arbete (som sändes till Vaktornets högkvarter 1977) och även i den första tryckta utgåvan från 1983, var det ingen överraskning att denna rubrik hade ändrats i 1984 års reviderade storutgåva av samma NWT. Den lyder där: “70 years’ exile [exil] due”.

10) Det hebreiska ordet för ”ödeläggelse” (NV: ”förhärjad plats”), *chorbâ*, används också i vers 18, där det förutsägs att Jerusalem och Juda städer skall bli ”en förhärjad plats (*chorbâ*) ... *alldeles som i denna dag*”. Som dr. J. A. Thompson anmärker “anger frasen *som den är i dag* att åtminstone en del aspekter av denna dom var uppenbara vid tiden för nedtecknandet”. (*The Book of Jeremiah*, Grand Rapids: Eerdmans, 1980, s. 516) Profetian uttalades och nedtecknades ”i Jojakims, Juda kungs, fjärde regeringsår, som var ... Nebukadressars första regeringsår”. (Jer. 25:1; 36:1-4) Men eftersom denna rulle brändes upp av kung Jojakim några månader senare, i den 9:e månaden av hans 5:e år (Jer. 36:9-25), måste en annan rulle skrivas. (36:32) Vid den tiden – 18 år före Jerusalems förstörelse – hade Nebukadnessars arméer redan invaderat och förhärjat Juda land i en första omgång. Vid tiden för nedtecknandet av den andra rullen hade frasen ”som i denna dag” troligen lagts till som en följd av detta förhärjande.

Att ordet *chorbâ* inte nödvändigtvis innebär ett tillstånd av fullständig ödeläggelse ”utan invånare” framgår av andra texter där ordet används, t ex Hesekiel 33:24, 27 (“*de som bor på dessa förhärjade platser*”) och Nehemja 2:17. På Nehemjas tid var staden Jerusalem bebodd, men ändå sägs den vara ”förhärjad (*chorbâ*)”. Frasen ”ödslig ödemark, utan invånare” förekommer i Jeremia 9:11 och 34:22. Även om den på dessa ställen avser Jerusalem och Juda städer likställs inte detta tillstånd med 70-årsperioden. Som professor Arthur Jeffrey påpekar i *Interpreter’s Bible* (vol. 6, s. 485) används *chorbâ* ”ofta för att beskriva tillståndet i ett förhärjat land sedan en fientlig armé har dragit igenom det (3 Mos. 26:31, 33; Jesaja 49:19; Jeremia 44:22; Hesekiel 36:34; Malaki 1:4; 1 Mack. 1:39)”. Det skulle därför inte vara fel att tala om Juda som *chorbâ* 18 år före dess avfolkning *om landet hade förhärjats av en fientlig armé vid den tiden*. Inskrifter från Assyrien och Babylonien visar att de kungliga arméerna, för att bryta ner ett upproriskt lands makt och moral, försökte fördärva dess ekonomiska potential ”genom att förstöra obefästa bosättningar, hugga ner planteringar och ödelägga åkerfälten”. – Israel Eph`al, “On Warfare and Military Control in the Ancient Near Eastern Empires,” i H. Tadmor & M. Weinfeld (red.), *History, Historiography and Interpretation* (Jerusalem: The Magnes Press, 1984), s. 97.

11) Som framgår av varje hebreisk ordbok kunde det hebreiska verbet *abad*, ”arbeta, tjäna”, också betyda att tjäna som undersåte eller vasall, t ex genom att betala skatt eller tribut. Det motsvarande substantivet, *ebed*, ”tjänare, slav”, användes ofta om vasallstater eller tributpliktiga nationer. I själva verket var den tekniska termen för ”vasall” på hebreiska just *ebed*. – Se dr. Jonas C. Greenfield, “Some aspects of Treaty Terminology in the Bible,” *Fourth World Congress of Jewish Studies: Papers*, vol. I, 1967, s. 117-119; även dr. Ziony Zevit, “The use of *ebed* as a Diplomatic Term in Jeremiah,” *Journal of Biblical Literature*, vol. 88, 1969, s. 74-77.

12) Skillnaden poängteras av dr. John Hill i hans analys av Jeremia 25:10, 11: ”I vv. 10-11 finns det en tvåfaldig utformning av det straff som tillkännages i v. 9. Den första delen av denna utformning finns i vv. 10-11a, som syftar på underkuvandet och ödeläggelsen av Juda. Den andra delen finns i v. 11b, som syftar på underkuvandet av Judas grannar. Verserna 10-11 skiljer alltså Judas öde från dess grannars, som är underkuvande. Judas öde är att drabbas av ödeläggelse av landet.” – J. Hill, *Friend or Foe? The Figure of Babylon in the Book of Jeremiah MT* (Leiden m fl: Brill, 1999), s. 110, not 42.

13) Även andra nationer som vägrade att acceptera det babyloniska oket ödelades och fångar fördes till Babylon. Ett exempel var en av de filisteiska stadsstaterna, troligen *Askelon* (namnet är bara delvis läsligt), som ”plundrades och skövlades” och ”förvandlades ... till en ruinhög”, enligt den *Babyloniska Krönikan* (B.M. 21946). Denna förstörelse, som hade förutsagts av Jeremia i Jeremia 47:5-7, ägde enligt krönikan rum i månaden Kislimu (9:e månaden) i Nebukadnessars 1:a regeringsår, dvs. i november eller december 604 f Kr. (A. K. Grayson, *Assyrian and Babylonian Chronicles*, Locust Valley, N.Y.: J.J. Augustin Publisher, 1975, s. 100.) Att Askelon ödelades har bekräftats genom utgrävningar. År 1992 blottlade dr. Lawrence E. Stager i Askelon det arkeologiska beviset för denna babyloniska förstörelse. – Se L. E. Stager, “The Fury of Babylon: Ashkelon and the Archaeology of Destruction,” *Biblical Archaeology Review*, vol. 22:1 (1996), s. 56-69, 76-77.

14) Se Paul-Alain Beaulieu's kommentarer i *The Reign of Nabonidus, King of Babylon, 556-539 B.C.* (New Haven and London: Yale University Press, 1989), s. 230, 231.

15) I enlighet med detta förklaras det i 2 Krönikeboken 36:20 att de landsflyktiga judarna "blev tjänare åt honom [Nebukadnessar] och hans söner, tills Persiens kungahus kom till makten" (NV), dvs. fram hösten 539 f Kr, *men inte längre*.

16) D. J. Wiseman, *Chronicles of the Chaldaean Kings (626–556 B.C.) in the British Museum* (London: The Trustees of the British Museum, 1956, 1961), s. 66-75.

17) Citaten i det som följer är hämtade från A. K. Graysons nyare översättning av krönikorna i hans *Assyrian and Babylonian Chronicles* (Locust Valley, N.Y.: J. J. Augustin Publisher, 1975), s. 99, 100.

18) *Hamat* var ett distrikt vid floden Orontes i Syrien där farao Neko, på en plats som kallades Ribla, hade upprättat det egyptiska högkvarteret. Efter den egyptiska arméns nederlag valde Nebukadnessar samma plats som bas för sina operationer i väster. – Se 2 Kon. 23:31-35; 25:6, 20-21; Jeremia 39:5-7; 52:9-27.

19) Nabopolassars död inträffade den 8 Abu, vilket motsvarar den 16 augusti 605 f Kr (jul. kal.). Nebukadnessar tillträdde tronen den 1 Ululu (7 september 605). Striden vid Karkemish ägde därför rum i maj eller juni år 605 under samma år som hans *tillträdesår*. Skälet till att Bibeln daterar slaget till Nebukadnessars *första år* (jfr. Jer. 46:2 och 25:1) tycks vara att de judiska kungarna inte tillämpade systemet med tillträdesår, utan räknade tillträdesåret som det första året. Se Appendix till kapitel 2, "Metoder att räkna regeringsår".

20) D. J. Wiseman, *Nebuchadrezzar and Babylon* (Oxford: Oxford University Press, 1985), s. 18; *Reallexikon der Assyriologie*, vol. 4 [red. D. O. Edzard], 1972-1975, s. 154-156. Jojakim måste rimligtvis ha varit en av "alla Hattus kungar", som betalade tribut eller skatt till Nebukadnessar vid denna tid. J. P. Hyatt säger om detta: "Det var troligen år 605 eller året därefter som Jojakim underkastade sig den babyloniske kungen, som 2 Kon. 24:1 berättar; . . . och 2 Kon. 24:7 säger att "kungen i Babylon tog allt som tillhörde kungen i Egypten, från Egyptens bäck till floden Eufrat'." – J. P. Hyatt, "New Light on Nebuchadrezzar and Judean History," *Journal of Biblical Literature*, 75 (1956), s. 280.

21) För ytterligare kommentarer till Daniel 1:1, 2 och 2:1, se Appendix till kapitel 5.

22) Stanley Mayer Burstein, *The Babyloniaca of Berossus* (Malibu: Undena Publications, 1978), s. 26, 27.

23) Berossos' skildring av dessa händelser har varit föremål för en hel del kritik, men den har godtagits av historiker som Hugo Winckler, Edgar Goodspeed, James H. Breasted och Friedrich Delitzsch. Se "The Third Year of Jehoiakim" av Albertus Pieters i Lewis Gaston Leary (red), *From the Pyramids to Paul* (New York: Thomas Nelson and Sons, 1935), s. 191.

Upptäckten av den babyloniska krönikan B.M. 21946 har gett ytterligare stöd åt Berossos' beskrivning av Nebukadnessars erövringar efter striden vid Karkemish. D. J. Wiseman, den förste översättaren av denna krönika, säger att Berossos berättelse om dessa händelser har "sanningens klang" ("the ring of truth"). – *The Cambridge Ancient History*, vol. III:2, J. Boardman *et al* [red] (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), s. 230, 231.

Om Berossos beskrivning av farao Neko som en *upprorisk ståthållare* säger dr. Menahem Stern: "Från deras synpunkt som betraktade det nybabyloniska imperiet som en fortsättning på det assyriska kunde den egyptiske härskarens erövring av Coele-Syrien och Fenicien tolkas som ett rov av babyloniskt territorium." (M. Stern, *Greek and Latin Authors on Jews and Judaism*, vol. 1, Jerusalem 1974, s. 59) Bezalel Porten håller med: "Enligt honom [Berossos] var den legitime efterträdaren till det assyriska väldet i väster Babylonien och inte Egypten". – B. Porten, "The Identity of King Adon", *Biblical Archaeologist*, vol. 44, nr. 1, 1981, s. 49.

24) I kapitel 27, vers 1, är detta budskap daterat till början av "Jojakims" regering, men en jämförelse med verserna 3 och 12 visar att den ursprungliga lydelsen troligen var "Sidkia". Detta bekräftas också av nästa kapitel, Jeremia 28, daterat i vers 1 till "samma år", vilket förklaras vara "i början av Sidkias, Juda kungs, regering, i fjärde året" (NV), dvs. år 595/94 f Kr.

25) Orsaken till de utbredda revoltplanerna under detta år kan ha varit upproret i Nebukadnessars egen armé i Babylonien, i hans tionde regeringsår (595/94 f Kr), enligt den babyloniska krönikan B. M. 21946. – A. K. Grayson, ABC (se not 17 ovan) s. 102. Nebukadnessars tionde regeringsår överlappade delvis Sidkias 4:e år. För ytterligare kommentarer till detta uppror, se Appendix: ”Kronologiska tabeller som omfattar de 70 åren”.

26) Uppfattningen att den grundläggande betydelsen av *ל* (*lamed*) är *lokativ* (rumslig) förkastas uttryckligen av bl. a. professor Ernst Jenni, som i dag utan tvivel är den främste auktoriteten på de hebreiska prepositionerna. – Ernst Jenni, *Die Hebräischen Präpositionen, Band 3: Die Präposition Lamed* (Stuttgart, etc.: Verlag Kohlhammer, 2000), s. 134, 135. Detta arbete ägnar 350 sidor enbart åt studiet av prepositionen *ל*.

27) Några få andra moderna översättningar som fortfarande har ”i Babylon” i Jeremia 29:10 är troligen direkt eller indirekt påverkade av KJV. En av mina kolleger, en dansk lingvist, har också riktat uppmärksamheten på det faktum att den latinska *Vulgata* (300-talet e Kr) har ”in Babylone” (”i Babylon”) i vår text, vilket, liksom KJVs ”i Babylon”, är en tolkning snarare än en översättning. Det är högst sannolikt att denna gamla och högt aktade latinska text också har påverkat en del moderna översättningar.

28) Det hebreiska ord som har översatts med ”böcker” i Daniel 9:2, *ספרים*, pluralformen av *seper*, användes om skrifter av olika slag, inbegripet juridiska dokument och brev. Ordet *seper* används därför också till exempel om det första ”brevet” till fångarna i Babylon i Jeremia 29:1-23. Verserna 24-32 i samma kapitel citerar från ett annat brev som Jeremia skickade till de judiska fångarna, troligen senare samma år eller i början av nästa.

29) Gerald H. Wilson, ”The Prayer of Daniel 9: Reflection on Jeremiah 29,” *Journal for the Study of the Old Testament*, nr 48, oktober 1990, s. 91-99.

30) Jämför Gerald H. Wilsons diskussion om detta i den ovannämnda artikeln (not 29), s. 94, 95.

31) Dr. C. F. Keil, en av 1800-talets främsta hebraister, visade i sin grammatiska analys hur Daniel förknippade och ändå åtskilde de två perioderna. Han drog slutsatsen: ”Under modern Darius första regeringsår över kaldéernas rike var följaktligen de 70 år som Jeremia hade profeterat om nu till ända, medan den period av Jerusalems ödeläggelse som hade fastställts av Gud nästan hade utlöpt.” – C. F. Keil, *Biblical Commentary on the Book of Daniel* (Edinburgh: Clark, 1872), s. 321, 322.

32) Ett antal kritiska forskare, vilka betraktar Daniels bok som en sen komposition från slutet av Antiochos IV Epifanes regering (175-164 f Kr), har argumenterat för att Jeremias ursprungliga profetia om de 70 åren omtolkades och tillämpades på olika sätt av de senare bibelskribenterna Esra, Daniel och Sakarja. Det finns ingen anledning att dryfta dessa teorier här, särskilt som det råder stor oenighet om dem bland dessa forskare.

33) Grammatiskt sett är ordet *למלאות פיל אינפיניטיוו* av verbet *malēh*, som betyder ”fylla, uppfylla, bli full, fullborda, avsluta”. Piel markerar intensitet och innebär här att uppfylla *helt, till fullo, totalt*. Samma verb används både i Jeremia 25:12; 29:10 och i 2 Krönikeboken 36:21.

En detaljerad grammatisk analys av den hebreiska texten i Daniel 9:2 har erhållits från den danske lingvisten som nämns i not 27 ovan. I sin grammatiska analys klargör han steg för steg textens exakta betydelse och ger avslutningsvis följande översättning i nära anslutning till grundtextens lydelse: ”I hans [Darius] första regeringsår urskilde jag, Daniel, i skrifterna, att det antal år, som enligt JHVHs ord till profeten Jeremia skulle uppfyllas helt, med avseende på Jerusalems öde tillstånd, var sjuttio år.” Han tillägger: ”Detta uttalande bevisar på intet sätt att Jerusalem själv skulle ligga öde i 70 år, bara att detta antal år skulle fullbordas innan staden kunde befrias och återuppbyggas.” (Brev den 16 maj 1994)

34) G. Ch. Aalders, *Daniël* (Commentaar op het Oude Testament) (Kampen: N.V. Uitgeversmaatschappij J. H. Kok, 1962), s. 200. Översatt från holländska av min norske kollega Otto Nordgreen. Liknande kommentarer till Dan. 9:2 ges av dr. Robert J. M. Gurney i *God in Control. An exposition of the Prophecies of Daniel* (Worthing, England: H. E. Walter Ltd, 1980. 2:a rev. uppl. 2006, se: <http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/gic/chapter-6.pdf>.)

35) Se till exempel Avigdor Orr i *Vetus Testamentum*, vol. VI (1956), s. 306, och Michael Fishbane i *Biblical Interpretation in Ancient Israel* (Oxford: Clarendon Press, 1985), s. 480, 481.

36) Enligt lagen om sabbatsåren skulle landet åtnjuta en sabbatsvila vart sjunde år, dvs. åkrarna skulle ligga i träda och inte besås och vingårdarna skulle inte beskäras. (3 Moseboken 25:1-7) Detta ”tjänade till att reducera mängden alkalier, natrium och kalcium som hade lagrats i jorden genom konstbevattning”. – Baruch A. Levine, *The JPS Commentary: Leviticus* (Philadelphia, New York, Jerusalem: The Jewish Publication Society, 1989), s. 272. Överträdelse av denna föreskrift skulle gradvis förstöra jordmånen och drastiskt reducera skördemängden.

37) En del översättare har satt krönikörens inskott från 2 Moseboken 26 inom tankstreck eller parentes (t ex *Svenska Kyrkobibeln 1917*) för att betona att de inte ingår i hänvisningen till Jeremia.

38) Den verkliga längden av landets sabbatsvila var 49 år, från den slutliga ödeläggelsen och avfolkningen 587 f Kr till de judiska fångarnas återvändande 538. Kanhända är det en tillfällighet, men detta var också den maximala period under vilken en hebré kunde förlora äganderätten till sitt fädernearv enligt lagen om besittningsrätt. Om han blev så fattig att han måste sälja sitt land kunde det inte säljas för gott. Om han inte kunde köpa det tillbaka, måste köparen lämna det tillbaka till honom vid nästa jubelår. – 3 Moseboken 25:8-28.

Om de 49 åren av sabbatsvila motsvarade det exakta antalet sabbatsår som israeliterna hade uraktlåtit att hålla, skulle hela den period då detta hade skett uppgå till $49 \times 7 = 343$ år. Om denna period sträckte sig fram till 587 f Kr, skulle dess början dateras till omkring 930 f Kr. Det är intressant att observera att moderna historieforskare, som noggrant har undersökt både de bibliska och utombibliska bevisen, vanligen daterar det *israelitiska rikets delning* till 930 f Kr eller däromkring. (F. X. Kugler har t ex 930, E. R. Thiele och K. A. Kitchen har 931/30, och W. H. Barnes 932 f Kr.) Eftersom denna nationella katastrof medförde att en majoritet av folket (tio av de tolv stammarna) bröt med tempelkulten i Jerusalem är det inte orimligt att tänka att en omfattande försummelse av sabbatsåren började vid denna tid.

39) Som tidigare har påpekats (i kapitel 3, fotnot 2) är det mest troligt att den judiska kvarlevan återvände till Juda år 538 f Kr, inte år 537 som Sällskapet Vaktornet vidhåller.

40) Dr. Otto Plöger anmärker till exempel att ”de två texterna i Jeremias bok görs det ingen hänvisning till här”. – O. Plöger, *Aus der Spätzeit des Alten Testaments* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1971), s. 69.

41) Richard A. Parker & Waldo H. Dubberstein, *Babylonian Chronology 626 B.C.–A.D. 75* (Providence, Rhode Island: Brown University Press, 1956), s. 30. Detta förutsätter att tidsangivelsen anges enligt det persiska systemet med tillträdesår. Om Sakarja tillämpar det judiska systemet utan tillträdesår skulle tidpunkten motsvara det föregående året, ungefär februari 520 f Kr. (Se E. J. Bickermans diskussion av detta problem i *Revue Biblique*, vol. 88, 1981, s. 19-28). Sällskapet Vaktornet accepterar den sekulära dateringen av Darius regering, som man kan se till exempel på sidan 125, § 6 i boken *Paradiset återställs åt mänskligheten – genom Teokratin!* (Brooklyn, N.Y.: Watchtower Bible and Tract Society, eng. 1972, sv. 1974).

42) *Paradiset återställs åt mänskligheten – genom Teokratin!*, s. 130, 131.

43) Sällskapet Vaktornet försöker förklara denna motsägelse genom att påstå att Jehova hade fördömt Juda städer i 70 år fram till 537 f Kr, men sedan hade tillåtit de hedniska nationerna att fortsätta fördömandet fram till Sakarjas tid, så att det såg ut som om han fortfarande fördömde Judas städer! – *Ibid.*, s. 130, 131.

Även ur grammatisk synpunkt är det svårt att hålla fast vid idén att de 70 år som nämns här syftar på en period som hade slutat många år tidigare. Det demonstrativa pronomenet ”dessa” (hebr. *zeh*) betecknar något närliggande i tid eller rum (”de här” 70 åren). Som kommentar till uttrycket ”dessa sjuttio år” i Sakarja 1:12 förklarar den svenske hebraisten dr. Seth Erlandsson: ”Ordagrant står ’dessa 70 år’, också i 7:5, vilket är liktydigt med ’nu i 70 år’.” (Brev från Erlandsson daterat 23 december 1990.) Detta är tydligen skälet till att professor Hinckley G. Mitchell översätter frasen med ”*now seventy years*” (”nu i sjuttio år”) i båda texterna. – H. G. Mitchell i S. R. Driver, A. Plummer, & C. A. Briggs (red.), *The International Critical Commentary. A Critical and Exegetical Commentary on Haggai, Zechariah, Malachi and Jonah* (Edinburgh: T. & T. Clark, 1912), s. 123, 124, 199, 200.

44) Detta är också den slutsats som många moderna kommentatorer har dragit. J. A. Thompson säger till exempel: ”I Sakarja tycks den [dvs. perioden på 70 år] beteckna intervallen mellan templets förstöring år 587 f Kr och dess återuppbyggande åren 520-515 f Kr.” (*The Book of Jeremiah*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1980, s. 514.) Dr. Carroll Stuhlmueller noterar att ”om vi räknar från Babylons planer för den första belägringen av Jerusalem (590/589; 2 Kungaboken 24:10) till tiden för denna syn (520), framträder de sjuttio åren på ett

anmärkningsvärt exakt sätt!” – Stuhlmüller, *Rebuilding with Hope. A Commentary on the Books of Haggai and Zechariah* (Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1988), s. 64.

45) Parker & Dubberstein, *op. cit.* (not 41 ovan), s. 30.

46) Vers 5 lyder enligt *Folkbibeln (FB)*: ”När ni nu *I sjuttio år* fastat och klagat *I femte och sjunde månaden*, ...”.

47) *Paradiset återställs åt mänskligheten – genom Teokratin!*, s. 233.

48) *Ibid.*, s. 233, 234. Sakarja 8:19 visar att fastedagar till minne av olika ödesdigra händelser under Jerusalems belägring och förstörelse och därefter hölls under fyra olika månader: (1) *i den tionde månaden* (då belägringen inleddes i januari 589 f Kr, 2 Kungaboken 25:1, 2); (2) *i den fjärde månaden* (på grund av Jerusalems erövring i juli 587 f Kr, 2 Kungaboken 25:2-4; Jeremia 52:6, 7); (3) *i den femte månaden* (då templet brändes ned i augusti 587 f Kr, 2 Kungaboken 25:8, 9); och (4) *i den sjunde månaden* (på grund av lönnmordet på Gedalja i oktober 587 f Kr, 2 Kungaboken 25:22-25).

49) Från slutet av augusti 587 f Kr, då templet brändes ner, till december 518 (Sak. 7:1) var det 69 år och omkring 4 månader. Från oktober 587, då de kvarvarande judarna flydde till Egypten och lämnade landet öde, till december 518 var det 69 år och omkring 2 månader.

50) *Paradiset återställs åt mänskligheten – genom Teokratin!*, s. 233.

51) ”När de landsförvista judarna fastade under Juda lands sjuttioåriga och även under alla dessa år sedan en kvarleva av dem återvänt till sitt hemland, höll de då verkligen fasta åt Jehova?” – *Paradiset återställs åt mänskligheten – genom Teokratin!*, s. 235. (Kursiverat här.)

52) Några exempel är: *70 år* (1 Mos. 5:12; 11:26; Psalm 90:10); *70 dagar* (1 Mos. 50:3); *70 avkomlingar till Jakob* (1 Mos. 46; 1 Mos. 1:5; 5 Mos. 10:22); *70 palmträd* (2 Mos. 15:27); *70 äldste* (2 Mos. 24:1; 4 Mos. 11:16; Hes. 8:11); *70 besegrade kananeiska kungar* (Dom. 1:7); *70 söner* (Dom. 8:30; 12:14; 2 Kon. 10:1).

53) F. C. Fensham, “The Numeral Seventy in the Old Testament and the Family of Jerubbaal, Ahab, Panammuwa and Athirat,” *Palestine Exploration Quarterly*, juli-december 1977, s 113-115.

54) Byggnadsinskriften säger: ”Sjuttio år som perioden för dess ödeläggelse skrev han (ner i Ödets Bok). Men den barmhärtige Marduk – hans vrede varar bara ett ögonblick – vände (Ödets Bok) upp och ner och gav order om dess återställelse efter elva år.” – D. D. Luckenbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, vol. II (Chicago: The University of Chicago Press, 1927), s. 243. Som Luckenbill påpekar ”blir den babyloniska siffran ’70’, när den vänds upp och ner eller bakfram, ’11’, precis som vår siffran ’9’ blir ’6’ när den vänds upp och ner”. (*Ibid.*, s. 242. Jfr. även R. Borger i *Journal of Near Eastern Studies*, vol. XVII, 1958, s. 74.) På det sättet ”förklarade” Esarhaddon sitt beslut att återuppbygga Babylon sedan hans far Sanherib hade dött 681 f Kr.

55) Nebukadnessars son och efterträdare var Evil-Merodak (Awel-Marduk). Hans sonson var tydligen Belsassar, son till Nabonid som enligt R. P. Dougherty var gift med Nitokris, en dotter till Nebukadnessar. – R. P. Dougherty, *Nabonidus and Belshazzar* (New Haven: Yale University Press, 1929), s. 30-32, 79. Se även D. J. Wisemans kommentarer i *Nebuchadnezzar and Babylon* (Oxford: Oxford University Press, 1985), s. 11, 12.

56) Den term som används om mederna i krönikan, ”Umman-manda”, tolkades ofta förr som en beteckning på *skyterna*, eller åtminstone som en hänvisning till både mederna och skyterna. Men den hypotesen ser numera ut att ha blivit ohållbar i ljuset av nyare forskning. Se Stefan Zawadzki's omfattande diskussion i *The Fall of Assyria and Median-Babylonian Relations in Light of the Nabopolassar Chronicle* (Poznan: Adam Mickiewicz Press, 1988), s. 64-98.

57) Enligt den babyloniska krönikan BM 21901 gav sig de båda arméerna av mot Harran i *Arahsamnu*, den åttonde månaden, som år 610 f Kr i stort sett motsvarade november enligt den julianska kalendern. Efter stadens erövring återvände de hem i *Addaru*, den tolfte månaden, som i stort sett motsvarade mars månad följande år, 609 f Kr. Staden

Harran intogs därför högst sannolikt år 609 f Kr. – A. K. Grayson, *Assyrian and Babylonian Chronicles* (Locust Valley, N.Y.: J.J. Augustin Publisher, 1975; nytryckt av Eisenbrauns 2000), s. 95, 96.

58) Jämför 2 Kungaboken 23:29-34; 2 Krönikeboken 35:20-36:4. Om Nekos allmänna men lösa kontroll över områdena i väster, se T. G. H. James kommentarer i *The Cambridge Ancient History*, vol. III:2 (se not 23 ovan), s. 716.

59) Även Ross E. Winkle drar slutsatsen att "Assyriens nederlag är det uppenbara valet för de 70 årens faktiska begynnelse. Detta beror på det faktum att med Assyrien ur vägen var Babylon i sanning den verkliga dominerande makten i norr". – R. E. Winkle, "Jeremiah's seventy years for Babylon: a re-assessment," *Andrews University Seminary Studies* (AUSS), vol. 25:3 (1987), s. 296. Winkles diskussion av texterna om de 70 åren (i AUSS 25:2, s. 201-213, och 25:3, s. 289-299) är anmärkningsvärt lik den som publicerades redan i den första upplagan av det här arbetet 1983. Men Winkle hänvisar inte till min bok, och det är tänkbart att han inte kände till den.

60) Flera historiker och bibelkommentatorer har uttryckt förvåning över hur exakt Jeremias profetia uppfylldes. En del forskare har försökt förklara detta med att texterna i Jeremia 25:11 och 29:10 måste ha lagts till Jeremias bok *efter* den judiska exilen. Men det finns inga bevis till stöd för denna teori. Professor John Bright säger till exempel: "Det kan inte ges någon rimlig förklaring till hur det kunde komma sig att Jeremia var så säker på att det babyloniska herraväldets tid skulle bli så relativt kort. Men det finns ingen anledning att betrakta versen som en *vaticinium ex eventu* [en 'profetia' konstruerad efter händelsen]; vi kan bara registrera det faktum att förutsägelsen visade sig vara i stort sett korrekt (vilket kan förklara varför senare skribenter gjorde så mycket av den). Från Nineves fall (612) till Babylons fall (539) var det sjuttio år; från Nebukadnessars trontillträde (605) till Babylons fall var det sextio sex år." – John Bright, *The Anchor Bible: Jeremiah* (Garden City, New York: Doubleday and Company, Inc., 2:a uppl. 1986), s. 208, 209.

61) Intressant nog tycks även några av Sällskapet Vaktornets skribenter ha insett detta. I en kommentar till de 70 år som Tyros skulle ligga bortglömt enligt Jesaja 23:15-17 – en period som de (felaktigt) likställer med de 70 åren för Babylon – säger de i en kommentar till Jesajas bok: "Östaden Tyros är inte underlagd Babylon i hela 70 år, eftersom det babyloniska väldet faller år 539 f.v.t. *Tydiligen syftar de 70 åren på den period då Babylon står på höjden av sin makt ... Olika nationer kommer under Babylons herravälde vid olika tider. Men när 70 år har gått, kommer detta herravälde att bryta samman.*" (*Jesajas profetia. Ett ljus för alla människor*, Band I, 2000, s. 253. Kursiverat här.) Dessa mycket anmärkningsvärda förklaringar är mer eller mindre en helomvändning från tidigare tolkningar. Här medger man (1) att de 70 åren syftar på Babylons maktperiod, (2) att de 70 åren skall ses som en avrundad siffra för de enskilda nationerna, och (3) att de 70 åren hade gått till ända när det babyloniska väldet bröt samman, dvs. år 539! Det är möjligt att skribenten här har lagt in sin egen förståelse som sedan obemärkt lyckades passera den vanliga kontrollen. Om dessa medgivanden togs på allvar, skulle Sällskapet Vaktornets tolkning av de 70 åren rasa ihop. Men den konsekvensen har hittills (2011) inte kommenterats i Sällskapet Vaktornets litteratur.